

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

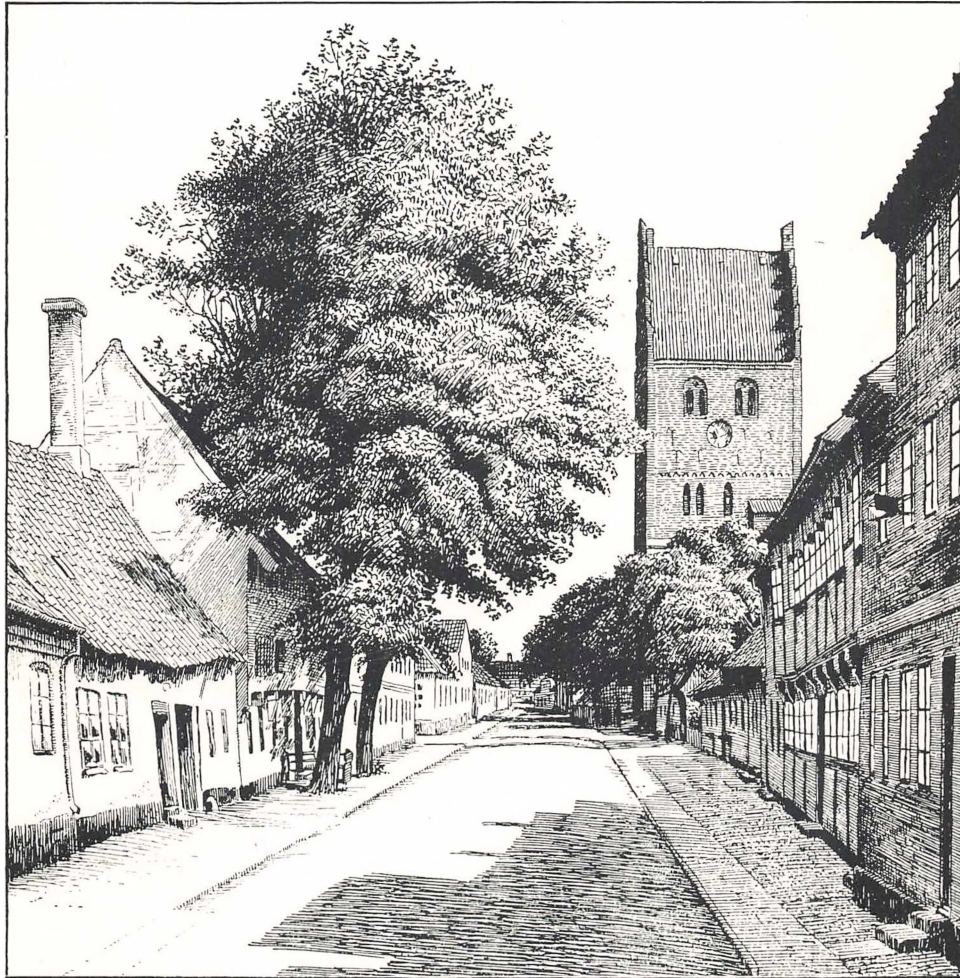
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KØGE-FONDEN

1936-1986

Birte Broch og Erik Gøbel

KØGE-FONDEN

1936-1986

Udgivet af
KØGE-FONDEN
1986

Køge-Fonden 1936-1986

er sat med English
på 10 punkt
og trykt hos Maimanns Bogtrykkeri ApS, Køge
Oplag: 1.000 eksemplarer

© Birte Broch og Erik Gøbel

ISBN 87-980567-1-9

*Forsideillustration:
Kirkestræde, tegnet i 1924 af Aage Jørgensen
(efter »Fra det gamle Kjøge« (1928))*

*Bagsideillustration:
Hovedet på Køge-Fondens brevpapir i 1936*

Forord

Køge-Fondens forretningsudvalg foreslog i slutningen af 1985, at halvtredsåret for fondens oprettelse skulle fejres med et jubilæumshæfte. Jubilæumsdatoen er den 29. januar 1986, så skriftets tilblivelsesproces har været ganske kortvarig.

Det kildemateriale, fremstillingen hviler på, findes lige som de anvendte billeder alt sammen i Køge Byhistoriske Arkiv. Dettets erfarne medhjælpere har været os til god hjælp under udarbejdelsen af manuskriptet.

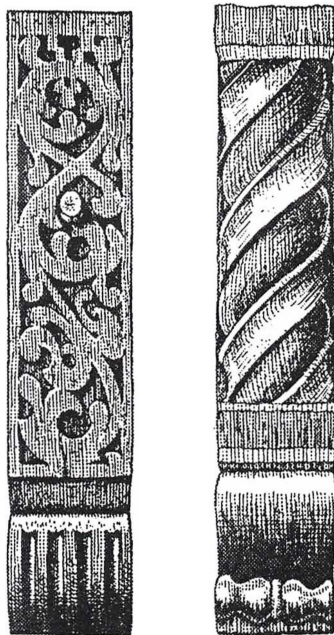
Dispositionen af stoffet er nogenlunde kronologisk. Hovedvægten er lagt på beskrivelsen af forholdene i 1930erne, 1940erne og 1950erne, idet arkivmaterialet er relativt fyldigt bevaret fra denne ældre periode, og da kun få mennesker i dag kan erindre Køge-Fondens og Køge Byhistoriske Arkivs tidlige år. Derimod er behandlingen af de senere års udvikling ifølge sagens natur mere summarisk.

Vi har bestræbt os på at gøre skriftet så let læst som muligt. Derfor er der kun anvendt få arkitekturtekniske og arkivfaglige udtryk. Og alle citater er bragt med moderne retskrivning.

Skriftets forfattere er den nytiltrådte leder af Køge Byhistoriske Arkiv, cand.mag. Birte Broch, og arkivar i Rigsarkivet, cand.mag. Erik Gøbel. For os som kommende

tilflyttere til Køge har det at skrive om et væsentligt element i byens nyere historie været både en spændende udfordring og en god måde at lære den gamle smukke købstad at kende på.

Birte Broch & Erik Gøbel

Tagskægsknægte fra Vestergade 6 og Nørregade 7. (»Fra det gamle Kjøge« (1928)).

Byen Køge

Kun ganske få andre købstæder har bevaret så mange gamle smukke bindingsværksbygninger som Køge. Og kun i få danske byer er der så lang tradition for målbevidst bygningsbevaring som i Køge.

Skønt bykernens huse er fra alle mulige tidsaldrer, er det samlede indtryk harmonisk, idet alle bygningerne indordner sig smukt i helheden. Deres brede facader er gennemgående velproportionerede og står godt til hinanden, hvad enten de er i bindingsværk eller grundmur.

Til roen i helheden bidrager også, at den relativt store gadebredde er harmonisk afstemt til hushøjden på oftest to stokværk. De brede næsten retvinklede gadeforløb og det store torv er typiske for Køges byplan; denne er sandsynligvis inspireret fra middelalderlige handelsbyer i Pommern.

Foruden rigdommen af gamle huse er byen karakteristisk ved sin mangeårige målbevidste indsats inden for bygningsbevaring og byplanlægning.

Bygningsbevaringsarbejdet i Køge begyndte i 1905, hvor Nationalmuseets arkitekt, C. M. Smidt, gav stødet til istandsættelsen af Nørregade 5 — den første der udførtes med tilskud af offentlige midler.

Året efter fik Køge Museum en større sum af staten til restaurering

af gamle privathuse i byen under Nationalmuseets, det vil sige C. M. Smidts, tilsyn. Disse midler anvendtes i løbet af et par år på istandsættelse af Vestergade 16 (Richters Gård), Kirkestræde 20 (det lille hus fra 1527), Nørregade 31 (Braadts Gård) og Nørregade 4 (Spindegårdens ombygning til museum). Den drivende kraft bag disse arbejder var formanden for Køge Museum og meget andet i byen, etatsråd Alfred Sørensen.

Hermed var grunden lagt for det videre bevaringsarbejde — og for den gamle købstadshygge og det gode miljø, der præger Køge den dag i dag.

Inspirationen fra Ribe

Kun Ribe er rigere end Køge, hvad angår gamle bindingsværkshuse fra 1500- og 1600-tallet. Det var da også eksemplet fra Ribe, som for godt og vel 50 år siden gav Køges daværende turistchef, Lavrids Engelstoft, impulsen til at danne Køge-Fonden.

I sin søndagsavis, Berlingske Tidende fra den 14. januar 1934, læste Engelstoft interesseret om, hvordan en kreds af borgere i Ribe netop havde stiftet Ribefonden. Denne havde til formål at stille pengemidler til rådighed for restaurering og bevaring af byens kirker og andre gamle sten- og bindingsværkshuse. I bestyrelsen sad blandt andre rektor

Willumsen, som var Engelstofts bekendte — de to var formand for turistforeningen i hver sin by. Til ham skrev Engelstoft straks opflammet og fik prompte tilsendt Ribefondens love.

Men også en anden køgenser læste sin Berlinger opmærksomt den søndag: det var redaktør Jacob Axelsen fra Østsjællands Avis. Også han blev straks grebet af idéen fra Ribe; thi allerede dagen derpå offentliggjorde han i sin avis en opsats derom.

Heri henviste Axelsen til nylige rygter om nedrivning af Kirkestræde 13, Smedegården fra 1500-tallet, og mindede om, at Køges borgere tidligere havde reddet Spindehuset i Nørregade 4 fra nedrivning og i stedet fået det indrettet til museum. Han sluttede af med de manende ord: »Køge er for Sjælland, hvad Ribe er i Jylland . . . Vi henstiller tanken til overvejelse. Køgenserne har jo før vist, at de kan løse betydelige opgaver på en værdig måde. Her melder sig en, der nok er værd at arbejde for«.

Om tirsdagen bragte samme avis en notits om bevaring af Smedegården. Onsdag var der en stor artikel under overskriften »Attentaterne på Kirkestræde i Køge«.

Heri behandlede et par af tidens hede dabatemner i byen, nemlig Køges trafiksanering i almindelighed og bevaring contra sløjfning af

kirkegårdsmuren mod Kirkestræde i særdeleshed. I den forbindelse udtalte pastor Knud Gjørup: »Der er ingen vej uden om, og vi kan trøste os med, at før eller senere vil gaden (Kirkestræde) alligevel miste sit middelalderlige præg, og det endda sikkert mere eftertrykkeligt«.

Samme uge skrev Lavrids Engelstoft i et brev til redaktør Frederik Opffer om attentatet — der også omfattede opførelse af en ekstra fløj til alderdomshjemmet — at »himmel og jord skal blive sat i bevægelse, hvis attentatet er alvorlig ment«.

Hermed er de grundlæggende modstridende synspunkter på bygningsbevaring med videre præsenteret. I det følgende skal vi se, hvem der på længere sigt gik af med sejren.

Allerede den 15. januar medbragte Lavrids Engelstoft redaktør Axelssens opsats til bestyrelsesmødet i Turistforeningen for Køge og Omegn. Her dannede den med Engelstofts ord »et godt udgangspunkt for vort arbejde«. Han rejste nemlig straks spørgsmålet, om eksemplet fra Ribe burde følges i Køge, og dette kunne resten af bestyrelsen ganske tilslutte sig.

Der kom dog til at gå præcis to år, før man i begyndelsen af 1936 fandt planen moden til realisering. Men da var alt også så vel forberedt, at man fandt almindelig tilslutning og opbakning.

Det idylliske Kirkestræde, fotograferet med Torvet i baggrunden, vist nok omkring 1930. Forrest til venstre ligger Danmarks ældste præcist daterede bindingsværkshus, opført i 1527. Dette var oprindeligt blot en del af en længere række af boder, som strakte sig hen mod kirken. Til

højre for det lille gamle hus ses stakittet foran alderdomshjemmets have, hvor nu biblioteket findes. Derefter følger ejendommene med nummer 16 og 14, hvor Køge Byhistoriske Arkiv i dag har til huse.

I efteråret 1936, hvor Køge-Fonden var stiftet og i god gænge, noterede Engelstoft: »Ribefonden kan med sandhed siges at være far til Køge-Fonden«.

Forberedelser 1934-1935

Hvordan man i Køge har grebet det store projekt an med at etablere en fond, ved vi ikke præcist. Thi materialet fra disse år er kun yderst sporadisk bevaret i Køge-Fondens arkiv.

Imidlertid fremgår det, at Lavrids Engelstoft i juli 1934 skrev til Nationalmuseets direktør, M. Mackeprang, der personlig var særdeles interesseret i bygningsbevaring. I brevet meddelte Engelstoft, at man med Turistforeningen som primus motor netop havde afholdt en fest i Køge, og 1.500 kroner af overskuddet herfra »skal anvendes som grundlag for dannelsen af en fond, hvis midler skal anvendes, når der er brug derfor, for eksempel ved bevarelse af gamle værdifulde bygninger«.

Som debatten om Kirkestræde viser, var der nok af akutte problemer at tage fat på. Engelstoft bad derfor Mackeprang om at være behjælpelig ved udarbejdelsen af statutter for Køge-Fonden samt om at tale ved et møde i Køge, hvortil Engelstoft samme efterår forestillede sig at invitere forskellige pengestærke honoratiores.

Engelstoft mente at have god grund til optimisme. Den var blandt andet begrundet i, at Ribefonden ved oprettelsen ikke ejede en rød øre, medens Køge-Fonden allerede ved stiftelsen ville kunne råde over de 1.500 kroner.

Mackeprang svarede, at han selv samt Chr. Axel Jensen og Hugo Matthiessen, der begge var inspektører ved Nationalmuseet, var villige til at træde hjælpende til. Museumsinspektørerne var begge særlige kendere af dansk bindingsværksarkitektur — og desuden medarbejdere ved »Fra det gamle Kjøge« (1928) og »Køge Bys Historie« (1932).

Trods alt ses efterårsmødet ikke at være blevet afholdt. I det hele taget lader de videre aktiviteter i 1934 og 1935 med henblik på dannelse af en Køge-Fond sig ikke uden videre rekonstruere.

Forberedelser i januar 1936

Men nytårsdag 1936 tog Lavrids Engelstoft atter sagen op over for Nationalmuseets direktør. Mackeprang var stadig meget villig til at være behjælpelig med udarbejdelse af statutter vedrørende, hvad han kaldte »de gamle huses hjælpe-kasse«. Desuden var han og de to museumsinspektører parate til at komme til stiftende møde i Køge i sidste halvdel af januar 1936 som foreslået af Engelstoft. Mackeprang

betingede sig dog, at det blev lagt, så han »kan slippe tilbage til København med toget kl. 22.26«.

Hermed var man nær et afgørende punkt i det årelange arbejde, nemlig det stiftende møde for Køge-Fonden.

Typisk for Engelstofts særdeles effektive forberedelser ønskede han imidlertid forinden at kontakte en række fagfolk og honoratiores både indenbys og udenbys.

En uge inde i januar 1936 skrev han — såvel som formand for Køge Museum og Køge Turistforening som på vegne af »en kreds af Køgeborgere« — til, hvad han betegnede som »en række kendte mænd, der kender Køge og værdsætter de gamle skønne bygninger«. Disse mindst 19 personer bad han om at »sende nogle linier om Deres syn på de gamle bygninger, og om at De deler ønsket om at bevare disse«.

Næsten alle de adspurgte sendte en udtalelse som ønsket. Selve udtalelserne er ikke særlig interessante; derimod var det underskrifterne, som havde betydning. Disse inkluderede blandt andre: Otto Andrup (direktør for Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg Slot), Francis Beckett (professor i kunsthistorie), Arthur Fang (formand for Historisk Samfund for Roskilde Amt), Eugen Flygare (sekretær i Skånes Turistforening), V. Eilshou-Holm (formand for Forenin-

gen til gamle Bygningers Bevaring), Regnar Knudsen (formand for Udvalget for Hjemstavnskultur), Hugo Matthiessen (inspektør ved Nationalmuseet), Chr. H. Olesen (formand for Turistforeningen for Danmark) og Thorvald Stauning (statsminister).

Sammen med sin udtalelse fremsendte Chr. H. Olesen endda en check på hele 1.000 kroner. Men han betingede sig, at Engelstoft bogførte beløbet under mærket »S«. Olesen var nemlig direktør for De Danske Spritfabrikker, og det store beløb var bevilget af disse, som imidlertid ikke ønskede at blive oversvømmet af tilsvarende ansøgninger.

Udpluk af udtalelserne publiceres blandt andet i artikler i Østsjællands Folkeblad den 25. og 28. januar 1936, og i samme periode orienterede små notitser løbende om, hvem der havde givet tilsagn om at tale ved stiftelsesmødet.

En uges tid forinden havde Lavrids Engelstoft skrevet direkte til de største hovedstadsaviser — Social-Demokraten, Politiken, Berlingske Tidende og Dagens Nyheder med flere. Næsten alle bragte i dagene inden stiftelsesmødet velvillige artikler om projektet.

Karakteristisk for hans effektive og direkte fremgangsmåde er følgende pluk fra et brev til Kristian Asbæk på Østsjællands Folkeblad:

sit Ry som en af Landets
Skamme, som prægede Byen,
hvor der er vist Respekt
for den Fortid der skabte
beliebente Værker i sine Byg-
ninger.

Th. Stauning

Facsimile af slutningen af Thorvald Stauungs tre siders anbefalingskrivelse forud for Køge-Fondens dannelse i 1936. Statsministeren havde en særlig tilknytning til Køgeegnen, idet han var valgt til Folketinget i Faksekredsen, og han havde sommerbolig i Enghuset i Vallø.

»Nu må De ikke skuffe mig, min herre, men tage fat på artiklerne snarest — de må jo i senest lørdag og mandag for at gøre sin virkning . . . Jeg står som en sørgelig Per Tot, hvis der ikke bliver noget ud af det hele«.

Desuden havde Engelstoft engageret et professionelt pressebilledbureau for til provinspressen at få udsendt en billedmontage, visende seks gadepartier fra det gamle Køge, med tilhørende tekst om husene og Køge-Fonden. I ugen omkring stiftelsesmødet bragte mindst 33 aviser stoffet, præcis som det var modtaget, mange endda på forsiden.

Allerede den 6. januar 1936 havde Engelstoft mødetilsagn fra Nationalmuseets direktør, og planen var da klar.

Der skulle udsendes indbydelse til omkring 150 personer og institutioner i Køge og omegn. Og på mødet skulle blandt andre Engelstoft og folkene fra Nationalmuseet anbefale fondens oprettelse. Engelstoft havde reserveret lokale på Hotel Hafnia lige ved jernbanestationen til onsdag den 29. januar klokken 19.30.

Turistforeningens bestyrelse nedsatte et udvalg bestående af Lavrids Engelstoft, direktør Gustav Theilgaard (Gummifabrikken Codan), redaktør Jacob Axelsen

Nørregade 31, kaldet Braadts Gård, er et velbevaret og interessant bindingsværkshus med sine smukt udskårne lange tagremsknægte under taget. Ejendommen er opført mellem 1612 og 1615; men desværre har en nylig istandsættelse været noget hård ved huset. Det samme var Otto Mønstedts gavlreklame for Oma-margarine — et typisk eksempel på, hvad man i Køge-Fonden bekrigede under navn af skiltepesten. Fotografiet er optaget i 1914 af Hugo Matthiesen.

(Østsjællands Avis), redaktør Christian Hansen (Østsjællands Social-Demokrat) og den unge journalist Kristian Asbæk (Østsjællands Folkeblad). Udvalget lod nu fremstille en smuk fire siders tryksag, hvori Engelstoft redegjorde for behovet for bygningsbevaring i byen og for tanken om til dette formål at danne en Køge-Fond.

Turistforeningen for Køge og Omegn stod som indbyder til mødet. Men de fine adgangskort tyder ikke på, at der skulle være offentlig adgang.

Fra den 19. januar udsendtes cirka 170 indbydelser. Disse gik næsten udelukkende til køgensere: byrådsmedlemmer, pengeinstitutternes direktører, større selvstændige erhvervsdrivende, kommunens og statens stedlige højere embedsmænd og lignende. Blandt de udenbys var omegnens sognerådsformænd og avisredaktører, Vallø Stift, Carlsen-Langes Legatstiftelse samt visse historikere og bygningskyndige.

Stiftende møde den 29. januar 1936

Turistforeningen bød de indbudte talere på smørrebrød kl. 18, og halvanden time senere var omkring et hundrede damer og herrer samlet på Hotel Hafnia.

Ved selve mødet bød Lavrids Engelstoft velkommen og redegjorde

De fine bogtrykte adgangskort, som blev udsendt i forbindelse med det stiftende møde i Køge-Fonden i 1936 og i Køge-Fondens Venner i 1943.

Herr Overassistent P. Kjellerup-Nielsen

TURISTFORENINGEN FOR KØGE OG OMEGN
INDBYDER DEM HERVED TIL MED EN LEDSAGER
AT DELTAGE I ET MØDE I KØGE ANGAAENDE OP-
RETTELSE AF EN

KØGE FOND

MØDET AFHOLDES ONSDAG DEN 29. JANUAR
KL. 7¹/₂ PAA HOTEL HAFNIA.
NATIONALMUSÆETS DIREKTØR DR. MACKEPFRANG HAR
LOVET AT TALE.

KØGE-FONDENS VENNER

Køge, November 1943.

Stiftende Generalforsamling i Selskabet »Køge-Fondens Venner«

afholdes *Lørdag den 4. December Kl. 17* paa Hotel Prinsen i umiddelbar Tilslutning til Bestyrelsesmøde i Køge-Fonden.

Vedtægter for Selskabet vil blive forelagt.

Generalforsamlingen aabnes Kl. 17, men De er velkommen til Køge-Fondens Bestyrelsesmøde, der begynder Kl. 16.

Ærbødigst
L. Engelstoft.

for formålet hermed. Dette var ifølge hans talermanuskript, »at gøre det indledende skridt til dannelsen af en fond, som i kommende år kan opsamle midler anvendelige, når særlige forhold gør det nødvendigt for at værne ældre værdifulde bygninger i Køge by og nærmeste omegn fra forfald eller nedrivning«.

Han fremmanede endvidere det skræmmebillede, Køge ville udvise, dersom man forestillede sig bybilledet uden de mange gamle huse. Skønheden og historiebevidstheden ville da gå tabt. I stedet fremhævede han museumsgården i Nørregade 4 som et glimrende eksempel på, at en kreds af køgeborgere i begyndelsen af vort århundrede kunne få reddet værdifuld bygningskultur fra truen- de undergang.

Engelstoft understregede dog samtidig kraftigt, at man ikke ville modarbejde udviklingen — eksemplificeret ved det højaktuelle spørgsmål om trafikken igennem bykernen ad Nørregade og Brogade eller ad en ringvej uden om byen. »Men kan et hus ikke blive liggende, så kan det flyttes«, som erfaringen med flytningen af den meget gamle værdifulde daldorpske gård fra Torvet 18 til museets gård havde vist.

Han fik åbenbart efterhånden talt sig varm, for i sin begejstring kom han uforvarende til at nævne Spritfabrikkernes 1.000 kroner som et eksempel til efterfølgelse. Han

sluttede af med de manende ord: Agt fortids arv, plej nutids tarv, styrk fremtids marv!

Herefter talte museumsdirektør M. Mackeprang om bygningsbevaring i almindelighed og Køges Kirkestræde i særdeleshed. Hans engagerede fremstilling fremkaldte forsamlingens højlydte bifald.

Derpå trådte museumsinspektør Chr. Axel Jensen op og roste Køges bygningskultur. Han udtalte således, at »hvis en københavner vil have indtryk af, hvorledes hans by så ud på Christian den Fjerdes tid, kan han ikke gøre noget bedre end at tage til Køge«.

De næste talere var lægen V. Eilshou-Holm, historikeren Vilh. Lorentzen og ritmester Eugen Flygare. Disse talte i relativt generelle vendinger om behovet for Køge-Fonden. De anbefalede lige som alle andre talere projektet varmt.

Desuden tog gårdejer Jens Andersen fra Lundemarksgården i Herfølge ordet. Han berømmede det gamle Køges skønhed og greb så direkte ind i den aktuelle trafikdebat. Under forsamlingens stærke jubel udråbte han tidens vejbygningsingeniører og arkitekter til den moderne menneskeheds fjender. Borgmester Niels Koefoed udtalte sig i samme retning.

Efter endnu et par indlæg takkede Engelstoft debatdeltagerne. Han konkluderede, at »mødet har vist

stor interesse for sagen, og vi vil da trøstigt lade Køge-Fonden starte og fortsætte sit arbejde«. Det var dog ikke hensigten at danne nogen egentlig forening med dertil hørende medlemsskab, kontingentindbetaling og så videre. Man ønskede i stedet at vække opmærksomhed om sagen og regnede derved med at kunne rejse de nødvendige økonomiske midler ved frivillige bidrag.

I øvrigt medbragte og oplæste Engelstoft på mødet udkast til statutter for fonden. Disse blev ifølge omtalen dagen efter i Østsjællands Social-Demokrat godkendt af den stiftende forsamling — og med ubetydelige justeringer er de gældende endnu.

Formålsparagraffen talte således dels om bygningsbevaring dels om drift af et byhistorisk arkiv. Køge-Fondens midler skulle anvendes til »bevarelse, restaurering og vedligeholdelse af gamle bygninger af kulturhistorisk værdi i Køge by og nærmeste omegn, hvor ejeren ikke selv magter at udrede de hermed forbundne udgifter«. Men desuden til »indretning af arkiv såvel af film . . . og fotografier . . . som gengivelse af partier i by og omegn, som i tidens løb forsvinder«. Denne hverken særlig velformulerede eller hensigtsmæssige passus om arkivet er siden omformuleret. Endelig nævntes »andre opgaver, der kan siges at ligge i samme plan som ovennæv-

te«, eksempelvis udsmykning af offentlige institutioner.

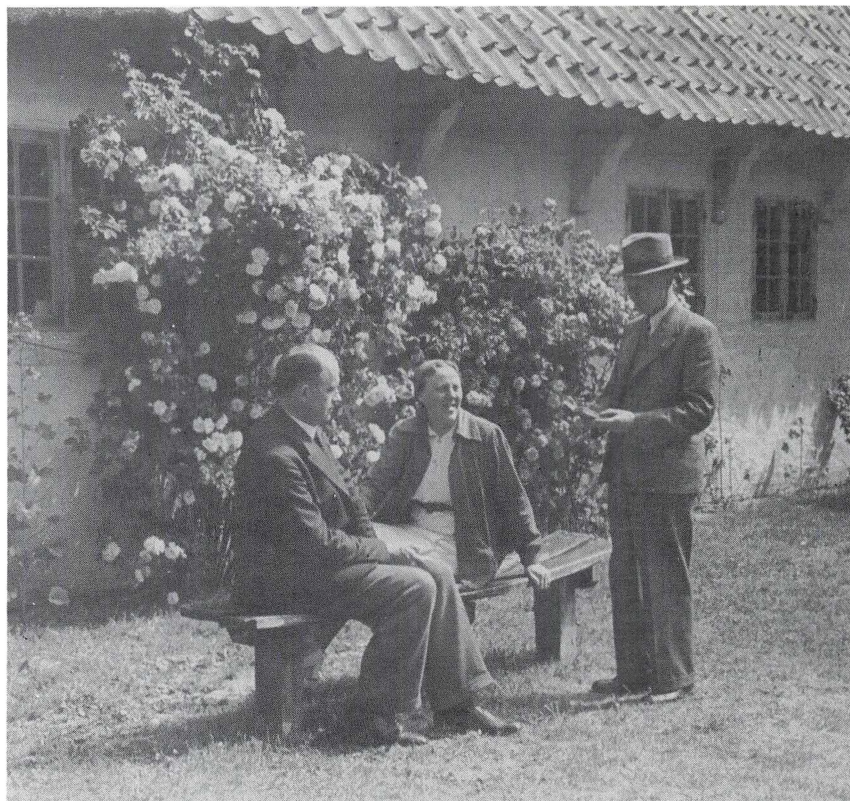
Til at planlægge det således forestående arbejde nedsatte stiftelsesmødet et 10 mand stort arbejdsudvalg. Dettets medlemmer blev Lavrids Engelstoft, Gustav Theilgaard, Jacob Axelsen, Christian Hansen, Kristian Asbæk, Jens Andersen og Niels Koefoed, foruden arkitekt Otto Langballe, stadsingeniør Svend C. Laurentzius og forhenværende dommer Christian V. Ferslev. Denne sidste var desuden tidligere borgmester og sad nu i bestyrelsen for Sparekassen og Discontobanken; han var endvidere museets æresmedlem.

De første arbejds møder

Det nedsatte udvalg afholdt sit første og eneste møde på Teaterbygningen den 9. marts 1936 om aftenen. Overassistent Poul Kjellerup-Nielsen fra Køge-Ringsted Banen var også mødt og fungerede som sekretær.

Udvalget betragtede sig som myndigt til at vedtage statutter for Køge-Fonden. Engelstofts forslag vedtoges herefter med enkelte mindre ændringer.

Formålsparagraffen, §1, er allerede omtalt. I de øvrige syv paragraffer fastsættes blandt andet, at bestyrelsen skal samarbejde med byråd, museum og andre institutio-

I mange år var sekretær Poul Kjellerup-Nielsen (til venstre) Lavrids Engelstofts (til højre) højre hånd ved dennes mange gøremål i museet, i Køge-Fonden, i Køge-Fondens Venner og ikke mindst ved opbygningen af det historiske byarkiv. Dette ledede Kjellerup-Nielsen, indtil han flyttede fra byen i 1944. Her er herrerne fotograferet en sommerdag i museets gård sammen med fru Else Kjellerup-Nielsen.

ner i bestræbelserne for bygningsbevaring. Bestyrelsen har 15 medlemmer, hvoraf Statens særlige Bygningssyn og Foreningen til gamle Bygningers Bevaring hver udpeger et medlem, og Køge byråd besætter to pladser, den ene med byens borgmester; bestyrelsen er sylsupplerende (§4). Alle bidrag samles i en fælles fond, som anvendes mest hensigtsmæssigt efter bestyrelsens

skøn (§2). Regnskabsåret er kalenderåret; regnskabet bekendtgøres i byens aviser eller fremlægges til offentligt gennemsyn (§7).

Til den nye bestyrelse udpegedes, foruden de ti udvalgsmedlemmer, købmand Axel Kiel. Denne havde både restaureret sin ejendom i Nørregade 5 på smukkeste vis og var tillige formand for Sparekassetilsynets Fond. De resterende fire plad-

ser i bestyrelsen skulle så besættes udefra som bestemt i §4.

Bygningssynet udpegede derpå M. Mackeprang som sit bestyrelsesmedlem. Bygningsbevaringsforeningen valgte lige så forudsigeligt sin formand, Eilschou-Holm, til bestyrelsen i Køge-Fonden. Endelig pegede byrådet på læge Chr. Sørensen, men ikke flere — borgmesteren var ganske vist allerede medlem, men ikke som byrådets repræsentant. Fondens bestyrelse blev således foreløbig kun på 14 medlemmer.

Efter bestyrelsesprotokollen at domme afholdtes næste møde ikke før den 16. november 1936, denne gang på Hotel Prinsen.

På dette første egentlige bestyrelsesmøde konstituerede man sig med Otto Langballe som næstformand og Svend Laurentzius som kasserer. Desuden blev Poul Kjellerup-Nielsen udpeget til sekretær — uden dog at være medlem af bestyrelsen, men mod et mindre honorar.

Med formandsvalget kneb det derimod en smule. Ganske vist lå det i luften, at Engelstoft skulle være formand; men måske af hensyn til Mackeprang og Eilschou-Holm tøvede køgenserne med at foreslå en af deres egne til posten. Mackeprang, der ifølge omtalen i Østsjællands Avis »er en lun sydslesviger, reddede imidlertid situationen, idet han smilende bemærkede: »Så er det vel bedst, at vi får hængt den

klokke på dyret!« Et lille nik i retning af hr. Engelstoft, almindeligt bifald, og hr. Engelstoft sad der med klokken på. Herpå gik man over til næste sag på dagsordenen«.

Denne drejede sig om Køge-Fondens arbejde i fremtiden. Her drøftedes mange forslag, blandt andet radioforedrag, lotteri og en »henvendelse til byens sagførere, der jo skriver testamenterne«! Det endte imidlertid med, at bestyrelsen vedtog at udsende en brochure til udvalgte privatpersoner samt alle byens større virksomheder og institutioner.

Lavrids Engelstofs egen fremtidsvision viste sig at være, at fonden kom til at eje hele Kirkestræde. Gadens samlede ejendomsskyld var dog over 120.000 kroner — og fondens samlede kapital på 3.200 kroner.

Denne var kommet til veje ved følgende bidrag: 1.000 kroner fra Turistforeningen, 1.000 kroner fra Spritfabrikkerne, 200 kroner fra Dansk Galosche- og Gummifabrik samt 1.000 kroner fra Køge Sparekasse.

I løbet af resten af 1936 og 1937 indkom følgende bidrag til Køge-Fonden: 100 kroner fra brødrene Holm i København, 50 kroner fra Bio, Svogers Gård, 50 kroner fra Kjøge Bank, 500 kroner fra Carlsen-Langes Legatstiftelse og 50 kroner fra Discontobanken i Køge.

De samlede udgifter i årets løb blev derimod kun 117,50 kroner. Hovedposten var løn til sekretæren samt porto og papir.

Ejendommen i Kirkestræde 8 erhverves

I november 1937 blev ejendommen i Kirkestræde 8, som er bygget i begyndelsen af 1600-tallet, averteret til salg.

Den tilhørte på dette tidspunkt en landsretssagfører Bornemann i hovedstaden og var temmelig forfalden. Derfor var planen, at en ny ejer skulle nedrive bindingsværkshuset og lade det vige pladsen for en moderne beboelsesejendom i flere etager.

Her var en oplagt sag for Køge-Fonden at gribe ind i med det formål at hindre en ødelæggelse af det gamle hus og det smukke gadebillede. Bestyrelsen lod derfor arkitekt Langballe og stadsingeniør Laurentzius gennemgå ejendommen sammen med murermester Marius Hoffmann og tømrermester J.P. Jensen. De to håndværkere afgav derpå et skriftligt tilbud på istandsættelse, som beløb sig til cirka 6.000 kroner, heri medregnet nedbrydning af en del af sidehuset og indretning af to WC'er i gården.

Køge-Fondens formue ved årsskiftet 1937/1938 var imidlertid kun på 4.125 kroner. Salgsprisen var

Sidelængen og forhusets gårdfacade i Kirkestræde 8, fotograferet i januar 1938. Ejendommen er efter alt at dømme opført i begyndelsen af 1600-tallet. På billedet ses tydeligt det kraftige forfald, som bevirkede,

at ingen andre end Køge-Fonden ville købe huset for at bevare det. Billedet hidrører fra Køge-Fondens agitationsmateriale i forbindelse med pengeindsamlingen forud for købet.

9.600 kroner. Derfor blev det afgørende for fondens overtagelse af Kirkestræde 8, at byens pengeinstitutter finansierede købet. For at præsentere et slagkraftigt argument lod fonden udarbejde en lille mappe med fotografier og forklarende tekst, som man udsendte til potentielle større bidragydere.

Sparekassen i Køge bevilgede en førsteprioritet på 7.100 kroner; man optog banklån i Discontobanken, Kjøge Bank og Østsjællands Land-

bobank stort 4.600 kroner; desuden indskød Køge Museum en tredjeprioritet på 2.000 kroner; og Køge-Fonden ydede selv sine 4.000 kroner.

Disse ialt 17.700 kroner skulle kunne finansiere køb og istandsættelse af Kirkestræde 8. Køge-Fonden overtog derfor huset i januar 1938.

Men ejendommen viste sig snart at være i endnu dårligere stand end først antaget, så tømrer-, maler- og

glarmesterarbejdet blev temmelig omfattende. I alt kom ombygningen til at koste godt 8.000 kroner. Det var så meningen med tiden at føre facaden tilbage til dens oprindelige udseende, at få anbragt en port i portåbningen og så videre — når fonden engang havde fået tilstrækkelige pengemidler dertil.

Ved overtagelsen var stueetagen ubeboet, og de tre familier på første og anden sal betalte hver 23 kroner i månedlig husleje. I ombygningspe-

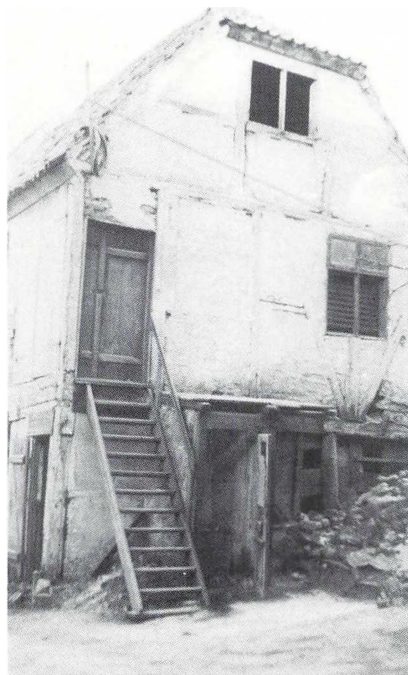
rioden blev kun to familier tilbage; men fra juni var alle lejlighederne atter beboet. Nu betaltes der månedlige huslejer på mellem 25 og 45 kroner. Fondens samlede årlige lejeindtægt var således 2.220 kroner.

Køge-Fondens bestyrelse kunne være stolt over at have reddet det gamle bindingsværkshus; men nogen god pengeanbringelse blev Kirkestræde 8 aldrig. Ganske vist gav huset overskud de tre første år. Dette vendtes dog fra og med 1941 til driftsunderskud eller ubetydelige overskud.

Fondens andre indtægter oversteg imidlertid stedse underskuddet på Kirkestræde 8. I de første år udgjordes langt hovedparten af indtægterne af gaver mange steder fra. Disses betydning afløstes fra og med 1939 af fast tilbagevendende store tilskud fra Carlsen-Langes Legatstiftelse sammen med mindre bidrag fra Køge byråd.

Underskuddet på driften af ejendommen i Kirkestræde skyldtes stadige reparationsarbejder. Poul Kjellerup-Nielsen, der var vicevært i huset, havde imidlertid også problemer med en af lejerne på første sal. Denne var bagefter med huslejen, men undskyldte sig med, at der var væggetøj i hans lejlighed. Det endte med, at familien fraflyttede, og at hele ejendommen måtte desinficeres i 1941.

Senere var det galt med en anden

Gavlen af sidelængen i Kirkestræde 8 med åbne lokummer og mødding, fotograferet lige inden Køge-Fondens køb af ejendommen i 1938. Billedet stammer fra den mappe, Køge-Fonden lod fremstille for at vise, hvor nødvendigt det var at redde ejendommen netop da.

af lejerne, over hvem de øvrige lejere sammen med naboen i nummer 6 indsendte en skriftlig klage til bestyrelsen. Heri bad de, om ikke Køge-Fonden kunne befri klagerne for at bo under samme tag som den på-

gældende familie, »da deres indbyrdes stridige forhold generer både os og andre folk i nabolaget«.

Ikke før i 1947 kunne Engelstoft konstatere, at »der har været nogle urolige lejere, der ødelagde idyllen. Men en enkelt er sat ud ved dom, to andre har fået advarsler, og der er, så vidt jeg ved, nu rolige forhold i huset«.

Køge-Fondens øvrige arbejdsopgaver 1937-1943

Køge-Fondens bestyrelse og forretningsudvalg samledes kun een eller ganske få gange i løbet af et år. Hovedsagen havde som regel at gøre med driften af ejendommen i Kirkestræde 8.

Dog holdt medlemmerne også et vågent øje med byens andre gamle ejendomme. I 1941 overvejede man således at erhverve Kirkestræde 3-5, som slagtermester Christian Daldorph havde sat til salg, med den smukke port fra 1638. Dette viste sig dog hverken muligt eller nødvendigt. Samme år bekostede fonden, at en kedelig grå cementpudset facade på Kirkestræde 12 blev ændret til en nydelig gulmalet. Også i 1941 søgte bestyrelsen at få hjælp bevilget ifølge beskæftigelsesloven til at få sat nye vinger på Køge Stormølle og på dampmøllen Cerena.

I 1942 overvejede man at erhverve Kirkestræde 9, men atter uden at

dette blev nødvendigt. I stedet fik man tinglyst en servitut om, at ejendommens facade mod Kirkestræde ikke må ændres uden tilladelse fra Køge-Fonden.

Blandt periodens andre frugtbare tiltag kan nævnes, at fonden i samarbejde med Køge Museum og med Poul Kjellerup-Nielsen som primus motor indsamlede billedmateriale, især i form af fotografier af gamle bygninger i byen. Desuden foranstaltede Køge-Fonden udfærdiget nøjagtige facadetegninger af ejendommene i Kirkestræde mellem Torvet og kirken. Dette arbejde blev gennemført af en snes arkitektstuderende fra Kunstakademiet, der var i Køge to gange, og hvis togbilletter bekostedes af fonden.

Det lykkedes også — på initiativ af Poul Nørlund, som havde afløst M. Mackeprang både på Nationalmuseet og i Køge-Fondens bestyrelse — at få vognmand Axel Christensen til at nedtage et netop opsat, men skæmmende reklameskilt på hans smukke ejendom, Richters Gård fra 1644, i Vestergade 16. I stedet blev opsat et mere velafstemt skilt i smedjærn, som betaltes af fonden og vognmanden i forening.

Endelig gav bestyrelsen indstilling til Det særlige Bygningssyn i anledning af den i 1943 forestående revision af den landsdækkende fortegnelse fra 1920 over landets fredede bygninger.

Køge-Fondens Venner oprettes 1943

De nævnte opgaver og adskillige andre krævede yderligere kapital, end der kom ind ved de hidtidige relativt få, men store bidrag fra institutioner. Som supplement hertil ønskede bestyrelsen at danne et støtteselskab, hvor privatpersoner eller institutioner kunne blive medlemmer mod at betale kontingent.

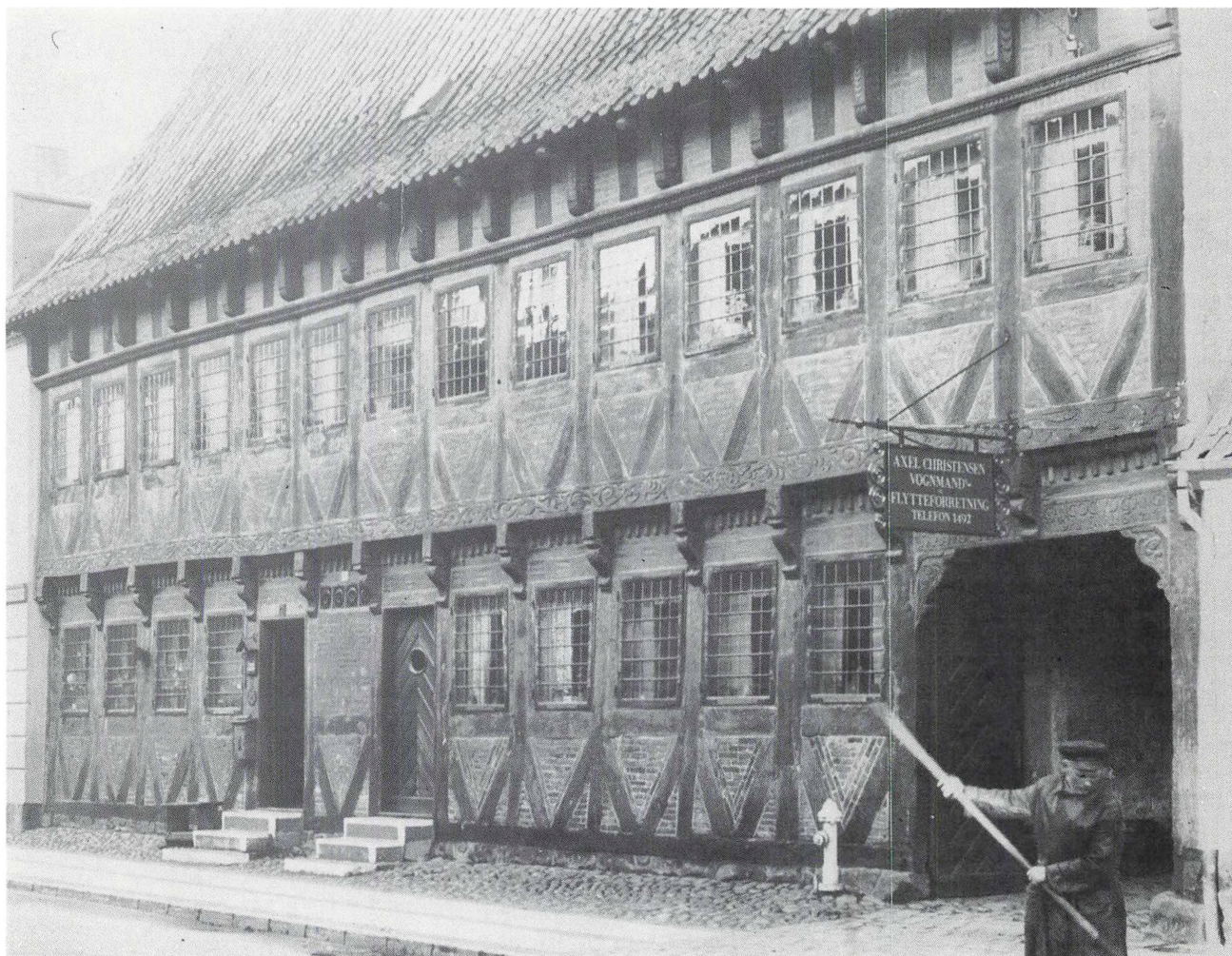
I den anledning udsendte man i april 1943 en smuk fire siders tryksag, der opfordrede til indmeldelse i selskabet Køge-Fondens Venner — idet »der kan næppe være tvivl om, at mange Køgeborgere og udvandrede køgensere og mange andre landsmænd gerne yder deres bidrag til dette gode nationale formål«. Personkontingentet var mindst 5 kroner årligt, institutioner skulle betale mindst 25 kroner; desuden kunne man blive livsvarigt medlem for 100 kroner en gang for alle. Endnu en gang citerede Køge-Fonden de kendte mænds udtalelser fra 1936.

Netop i besættelsesårene så mange mennesker velvilligt på nationale formål. Og de cirka 300 udsendte brochurer — samt den sædvanlige gode presseomtale — resulterede i 14 livsvarige og 59 årsmedlemmer. I alt indkom i 1943 den ganske pæne sum af 3.575 kroner.

I umiddelbar tilslutning til Køge-Fondens bestyrelsesmøde den 4. december 1943 afholdt man stiftelses-

Svend C. Laurentzius (1899-1975) kom til Køge som stadsingeniør allerede i 1934. Blandt hans mange fortjenester som embedsmand må nævnes, at Køge som den første købstad i kongeriget fik indført en zoneinddeling af hele byen med hensyn til højest tilladte bygningshøjder. Laurentzius kom også med i Køge-Fondens bestyrelse fra starten i 1936 — og sad der i næsten fyrrer år til sin død. Desuden var han medlem af Turistforeningens bestyrelse, og han ledede Civilforsvaret i Køge og meget andet.

Det 14 fag lange og 2 stokværk høje forhus til Richters Gård i Vestergade 16 fremviser en af Køges godt bevarede bindingsværksgårde. Portoverliggeren bærer indskrift med opførelsesår: »Herren bevare din indgang og udgang fra nu og til evig tid, amen. 1644«. Billedet på ven-

stre side med det gammeldags skilt er fra 1943, medens man på udsnittet af det tilsvarende ældre foto på højre side ser det skilt, som Køge-Fonden overtalte vognmanden til at nedtage straks efter ophængningen.

møde for Køge-Fondens Venner. Lavrids Engelstoft præsenterede her kort tankerne bag initiativet, hvorefter de fremmødte vedtog det forelagte lovudkast, tilsyneladende uden debat.

Lovene er stort set uændrede til i dag. »Selskabets formål er at være til økonomisk støtte for Køge-Fonden. Dets midler overgår ubeskåret til Køge-Fondens kasse« (§2). Midlerne fremkommer ved medlemsbidragene samt gaver (§3). Selskabets bestyrelse består af indtil 5 medlemmer, hvoraf 3 fra Køge-Fondens bestyrelse og 2 valgt på den årlige generalforsamling blandt selskabets medlemmer; formanden for Køge-Fonden er samtidig formand for Køge-Fondens Venner (§5). Venneselskabet »kan fremsætte forslag til Køge-Fondens bestyrelse, men har ingen indflydelse på forslaget viderebehandling« (§6). Selskabet kan kun opløses med Køge-Fondens tilslutning (§10). Selskabet var således en af fonden direkte styret underafdeling.

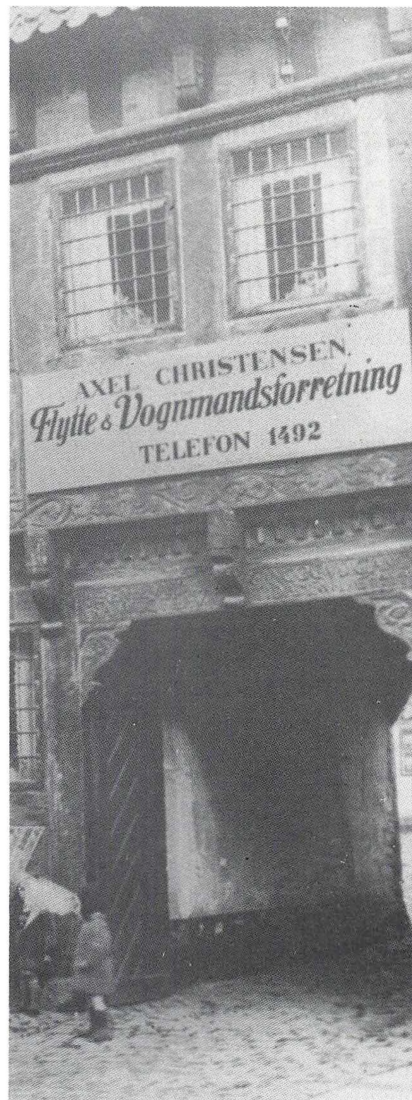
På stiftelsesmødet valgte man Køge-Fondens Venners første bestyrelse. Denne kom til at bestå af skibsmægler Carl Müller og redaktør Frederik Opffer fra venneselskabet samt Lavrids Engelstoft, Otto Langballe og overretssagfører Carl Olsen fra fondens bestyrelse.

Køge-Fondens virke fra 1944 til Engelstofts død i 1948

I årene efter oprettelsen af og pengetilførslen fra venneselskabet var Køge-Fondens virke præget af en lang række mindre sager vedrørende bevaring og forskønnelse af byens gamle bygninger. Hertil kom forpligtelserne, som fulgte med fondens drift af Kirkestræde 8.

En af bestyrelsens hovedinteresser var at holde skilteraseriet eller skiltepesten i ave. I samtiden refererede disse begreber til den omsiggribende brug af store iøjnefaldende reklameskilte. Ved gode ord og i visse tilfælde betaling lykkedes det dog at foregribe eller afbøde opsætningen af skilte på byens kønne huse. Blandt andet tilbød Køge-Fonden gratis arkitektassistance i så fald.

Derimod fik fonden selv sat diskrete oplysningstavler op ved visse af de interessanteste bindingsværksbygninger. I første omgang i 1945 drejede det sig om Smedegården og det ældste hus i Kirkestræde. Tavlerne, der var godkendt af Nationalmuseet, gav information om husenes alder, historie, særlige arkitektoniske kvaliteter og så videre. Smedegården er opført omkring 1540 og har to gotiske bislagssten, som er de eneste i landet, som står på deres oprindelige plads; medens det morsomme lille hus i Kirkestræde 20 er landets ældste nøjagtigt daterede

bindingsværkshus, idet der over døren læses årstallet 1527.

Endvidere var Køge-Fondens indsats medvirkende til, at antallet af fredede huse i Køge øgedes fra 22 til 30 i den oversigt, som Det særlige Bygningssyn udgav i 1945. Alene i Kirkestræde var herefter fredet nummer 3, 5, 6, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 20, 21 og 24.

Samme år lykkedes det bestyrelsesmedlemmet, stadsingeniør Svend Laurentzius, at få indføjet i kommunens nye bygningsvedtægter, at gaderne omkring kirken skulle holdes fri for al skæmmende høj bebygelse.

I flere år arbejdede man tillige på at få nedrevet den gamle arrestbygning mellem rådhuset og museet. Herved ville man dels slippe af med denne bygning, som Engelstoft betragtede som direkte grim; dels ville der blive en ideel plads ledig, hvortil man kunne flytte Braadts Gård fra Nørregade 31, hvor den var bygget i årene 1612-1615. Denne lå i vejen for en planlagt udvidelse af Brochmands Skole. Både arresthuset og

Braadts Gård er imidlertid blevet liggende, hvor de lå.

Også i denne periode vedblev ejendommen i Kirkestræde 8 at give problemer for fonden. I det kommunistiske ugeblad Tidens Ekko fra den 9. februar 1946 fremkom en artikel under overskriften »En facade og en bagside. Et fredet Køgehus, der burde erklæres ubeboeligt«. Heri blev malende og dramatisk beskrevet, hvordan tapeter hang i laser, kalkpuds dryssede, og rotter og mus myldrede op gennem store huller i gulvene. Dette var i sig selv slemt; men det forhold at ejendommen ejedes af og gav overskud til Køge-Fonden, var for redaktionen den dråbe, der fik bægeret til at flyde over.

Sundhedskommissionen konstaterede derpå, at rotterne havde gode livsbetingelser som følge af skrammel, tørvesmuld, brænde, gamle klude og andet snavs i ejendommen. Kommissionen pålagde derfor Køge-Fonden at bedre forholdene. Dette skete da også umiddelbart efter.

Men da bystyret sidst på året be-

vilgede fonden et ekstratilskud på 1.000 kroner i anledning af dens 10 års jubilæum, udspandt der sig en hed diskussion i byrådet. Kommunerne, Kamma Kristensen og Steffen Jensen, mente, at man ikke burde støtte Køge-Fonden, når den havde overskud på sin ejendom. Imidlertid var regnskabstallene fra Ugens Ekko flere år gamle — og overskuddet i mellemtiden vendt til underskud. Alligevel debatteredes sagen på ikke mindre end tre byrådsmøder omkring årsskiftet 1946/1947, hvor både socialdemokrater og borgerlige tilbageviste kritikken.

Veneselskabets medlemmer blev i årene efter krigen indbudt til at deltage i forskellige arrangementer, blandt andet i samarbejde med byens kunstforening og den arkæologisk-historiske forening. For eksempel indbød man til en aften med skuespilleren Bodil Ipsen, foredrag af den opdagelsesrejsende Aage Krarup-Nielsen og forevisning af Danmarksfilmen. Desuden modtog medlemmerne bogen om fredede bygninger i Østdanmark i 1945.

Kunstakademiets Bygningskoles opmålings-tegninger fra sommeren 1943 var finansieret af Køge-Fonden. Udsnittene viser facaderne på Kirkestrædes østside, henholdsvis husnumrene 16-10 (på venstre side) og 8-4 (på højre side). Desforuden udarbejdede de arkitekt-studerende ved samme lejlighed detaljerede opmålinger og tegninger af hver enkelt husfa-cade.

Etablering af et byhistorisk arkiv

Vist nok helt siden starten i 1896 havde Køge Museum taget imod en del billeder med tilknytning til byen og omegnen. Da dette imidlertid ikke er nogen central museumsop-gave, blev billedsamlingen aldrig højt prioriteret eller målbevidst administreret. Derfor indsatte Lavrids Engelstoft, som jo var formand for museets bestyrelse, bestemmelsen i Køge-Fondens statutter om op-rettelse og drift af et byhistorisk arkiv.

I praksis var det museets sekre-tær, Poul Kjellerup-Nielsen, som stod for arkivarbejdet i en årrække op til 1944, (hvor han flyttede fra Køge). Museets arkivmateriale var uordnet og tilfældigt; men Kjelle-rup-Nielsen gik i gang med at få det registreret og suppleret. Tilsynela-dende bestod samlingen især af por-trætter, og den omtaltes i 1943 sim-pelthen som »billedarkivet«, i 1946 som »fotografisamlingen«.

Fåborg har landets ældste egentlige lokalhistoriske arkiv, og til dets leder henvendte Engelstoft sig

i 1944 med en lang række konkrete spørgsmål desangående. Herved blev Køge-Fonden opmærksom på, at man måtte sørge for at indsamle arkivalier vedrørende: 1) personer, 2) steder og bygninger, 3) saglige emner som økonomiske, sociale og kulturelle forhold. Til hver af de tre kategorier hørte både skrevne og billedlige arkivalier.

Ved Kjellerup-Nielsens fratræden aktualiseredes arkivspørgsmålet, og Engelstoft fik arrangeret et møde med byrådets biblioteksudvalg i fe-bruar 1945. Hans udmærkede tanke var nemlig oprettelsen af et »virke-ligt byarkiv, hvor arkivalierne er til-gængelige. Dette skulle virke som en oplysningscentral for dem, der øns-ker oplysninger om byens sted- og ejendomsforhold, personalhistorie, nærings- og foreningsliv og så vide-re«.

Samtidig foreslog Lavrids Engels-toft — igen efter model fra Fåborg — at lade byarkivet få 1 à 2 store lo-kaler stillet gratis til rådighed i det bibliotek, man regnede med snart at skulle komme i gang med at opføre.

Køge-Fonden ville så påtage sig

indretning og pasning af lokaler og arkivalier. Ledelsen skulle varetages af biblioteksudvalget og fonden i forening. Engelstoft understregede stærkt betydningen af et intimt samarbejde mellem byens museum, bibliotek og arkiv. Biblioteksudval-get viste på dette orienterende møde sagen stor velvilje.

Tilsyneladende med Engelstoft selv i spidsen arbejdede man i disse år med fotografering af alle bykernens huse. Desuden havde Køge-Fonden blik for allerede umiddelbart efter befrielsen i 1945 at begynde et syste-matisk indsamlingsarbejde af bille-der, beretninger og genstande ved-rørende alle aspekter af besættelses-tidens historie.

Ydermere arbejdede man i 1946 på at gennemregistrere hele arkiv-materialet i museets samlinger med henblik på aflevering til byhistorisk arkiv. Dette arbejde samt planlæg-ning af indretningen af det kommende arkiv blev lagt i hænder-ne på den unge lærer, Carl Weber.

Foreløbig fik han overladt tre små skabe på museet, hvis samlinger han

Æren for Køge-Fondens oprettelse kan uden overdrivelse tilskrives Lavrids Engelstoft (1879-1948), der var dybt engageret i sin bys politiske og kulturelle liv.

Denne kulturhistoriske interesse havde han med sig fra sit barndomshjem på Fyn, hvor hans fader var kapellan. Lavrids Engelstoft var af præsteslægt såvel på faderens som på moderes side. Han fortalte selv, at han som barn var ret svagelig og under sin opvækst led under sin moders tidlige død, skønt stedmødrene var gode og kærlige mod ham.

Efter at have taget præliminærekksamen ved Roskilde Katedralskole blev Engelstoft i 1896 elev ved Statsbanerne, hvor han blev indtil sin selvansøgte afsked i 1943. Da han i 1907 kom til Køge, var han assistent; men han afsluttede sin lange karriere inden for DSB som godsekspeditor med kongelig udnævnelse.

Engelstofts hjertesager var filmkunsten, turistvæsenet og bevaringsarbejdet. Allerede i 1913 blev han medindehaver af biografteatret i Svogers Gård på Torvet i Køge. Senere overtog han selv hele bevilgingen, og 1940 flyttede han biografen til Casino, der var blevet nyindrettet af sønnen, arkitekt Erik Engelstoft.

Som følge af sin store interesse for dansk historie ønskede Lavrids Engelstoft, at danskere og udlændinge skulle lære Danmark bedre at kende. Han gik derfor aktivt ind i arbejdet i Turistforeningen for Køge og Omegn, hvor han var formand 1924-1940 og blev æresmedlem i 1941. Han ydede en stor indsats i de lands- og egnsdækkende turistorganisationer og stod bag mange initiativer i Køge. Således var han en af hovedkræfterne bag »Køge Bys Historie« fra 1932, hvor hans broder, historikeren Povl Engelstoft, var den ene hovedredaktør. Som eksempel på hans iderigdom kan nævnes, at han i forbindelse med Køge bys 650 års jubilæum i 1938 fik inviteret repræsentanter for den svenske hær fra de regiment, som i 1659-1660 brandskattede byen!

Bevaringen af huse, genstande og arkivalier vedrørende byens historie lå også Engelstoft stærkt på sinde. Når han ønskede at bevare de gamle bygninger, skyldtes det ikke alene hensynet til skønhedsindtrykket. Han ville bevare forbindelsen til fortiden som en stadig påmindelse om den kultur, som det moderne samfund byggede på. Desuden ville netop kontrasten til det fortidige få hans samtidige til at tænke nøjere over deres egen tid.

Allerede inden Køge-Fondens oprettelse var Engelstoft aktiv i forhold til Køge Museum, hvor han blev valgt ind i bestyrelsen i 1932 og overtog formandsposten i 1935. Ved museets 50 års jubilæum i 1946 stod Engelstoft som redaktør af jubilæumsskriftet.

Ud over de nævnte aktiviteter var han blandt andet medlem af Køge byråd 1929-1937 for Det radikale Venstre, medlem af bestyrelsen for Københavns Amts historiske Samfund, Dansk Kulturfilm, medlem af Frimurerordenen og Rotaryklubben.

På billedet ses Lavrids Engelstoft på Torvet ved åbningen af festlighederne i anledning af byjubilæet i sommeren 1938.

gennemgik med henblik på udtagelse af materiale til arkivet.

Samtidig begyndte Weber og Engelstoft i 1948 en systematisk indsamling af billeder og andet arkivalisk materiale samt opfordrede ved direkte henvendelser enkeltpersoner til at skrive deres erindringer. Desuden indhentede man personalhistoriske oplysninger ved ligeledes at udsende særlige spørgeskemaer til interessante personers efterkommere.

Med Lavrids Engelstofts død i 1948 sattes tempoet dog mærkbart ned, og også arkivsagen hvilede. Begrundelsen var hovedsagelig, at man fuldstændig manglede lokaler for byarkivet.

Efter at Otto Langballe en kort periode havde fungeret som formand for Køge-Fonden, (idet han hidtil havde været næstformand), blev den nye formand: bogholder i Finansministeriet og radikalt medlem af byrådet, Johannes H. Høllinger.

Denne fik i 1951 stillet et lille rum på første sal i rådhuset til rådighed for det historiske byarkiv. Rummet var bare halvanden gange to en halv meter og så beskedent, at Østsjællands Folkeblad veg tilbage for at kalde det et lokale, men snarere kom til at tænke på et skab! Man tog det i brug per 1. april 1952.

Køge-Fondens almindelige virke fra 1949 til 1972

Som antydnet var årene efter 1949 ganske stille for Køge-Fonden. Efter bestyrelsens opfattelse var der ikke særligt behov for udbetaling af vedligeholdelsesstøtte eller lignende.

I bestyrelsesprotokollen findes næsten ingen indførsler i årene 1952-1955. Ja, i 1954 og 1955 blev der ikke engang afholdt generalforsamling i Køge-Fondens Venner og tilsyneladende heller ikke bestyrelsesmøder i Køge-Fonden! Herefter kom man imidlertid ind i en fast rytme, som i mange år indebar et forretningsudvalgsmøde og en generalforsamling årligt.

Der ses bogstavelig talt ikke at være givet økonomisk støtte til bygningsvedligeholdelse og lignende — ud over hvad fondens ejendom i Kirkestræde 8 krævede.

Foreningen til gamle Bygningers Bevaring, som ejede Smedegården i Kirkestræde 13, foreslog i 1949 Køge-Fonden at købe denne ejendom. Huset gav et årligt underskud på 500 kroner, hvilket blandt andet hang sammen med, at den tidligere ejer, en smedemester, havde fået lovning på at bo den bedste lejlighed for en meget ringe husleje — og nu var smeden blevet 88 år gammel og var still going strong.

Køge-Fondens bestyrelse følte sig først stærkt fristet til at købe; dog endte den klogeligt med at sige nej

tak. Man kunne ganske vist overtage Smedegården for prioriteternes værdi på ca. 20.000 kroner, men man skønnede, at alene istandsættelsen ville koste omkring 30.000 kroner. Til sammenligning var på denne tid fondens samlede årlige indtægter knap 3.000 kroner (inklusive lejeindtægter), og formuen var 32.000 kroner, (hvoraf ejendoms-skyld på Kirkestræde 8 udgjorde 20.000 kroner).

Et blik på Køge-Fondens regnskaber frem til slutningen af 1960erne viser en rolig udvikling af en efterhånden nogenlunde solid økonomi.

I årene 1948 og 1949 ydedes mindre tilskud til reparation af facaden på Kirkestræde 21. Men herefter standsede man næsten helt sådanne tilskud.

Årsregnskaberne fra 1950erne og 1960erne har på udgiftssiden typisk kun knap 1.000 kroner til Køge Byhistoriske Arkiv og halvt så meget til kontorhold. Desuden var der underskud på Kirkestræde 8 visse år.

Hertil kommer af udgiftskrævede aktiviteter kun de forskellige publikationer, som Køge-Fonden tog initiativ til og finansierede. Det drejer sig om Wilhelm von Antoniewicz: »Køge Bys Gader og Veje« i 1951, P. A. Klein: »Køge skoler i det 19. århundrede« i 1953 samt Wilhelm von Antoniewicz: »Legater og Stiftelser i Køge« i 1956. Desuden

I Østsjællands Folkeblad for 7. august 1942 viste man dette fototrick. »Den Braadtske ejendom står her smukt placeret mellem museet og rådhuset, og den grimme arrestmur er borte«. Redaktionen forestillede sig, at der i bygningen skulle være »turistbureau og erhvervskontor i stueetagen for at give lidt husleje, udvidelse af museet på første sal,

bag ved en udvidelse af museumsgården med større friluftscene for folkedanseropvisninger og en hyggelig gammel sjællandsk kro«. Man mere end aner Lavrids Engelstoft bag dette projekt, som omfattede en række af hans kongstanker.

På hjørnet af Nørregade og Torvet, hvor nu Andelsbanken har til huse, lå Hotel Prinsen, hvor Køge-Fonden som regel holdt sine møder. På dette sted var det også, at Køge Huskors huserede så slemt fra 1608 til 1615.

udsendte man til venneskabets medlemmer pjecen »Meddelelser fra Køge-Fonden« i december 1952, lige som det tilsvarende var sket i 1945.

På indtægtssiden i perioden fra 1949 til 1974 findes så godt som hvert år fire poster: Tilskud fra Carlsen-Langes Legatstiftelse på 1.000, 2.000 eller 3.000 kroner; tilskud fra Køge byråd på 300, 600 og fra 1968 på 2.000 kroner; kontingent fra Køge-Fondens Venner betød et årligt beløb voksende fra 600 til 2.500 kroner; og Køge-Fondens kapital afkastede renter stigende fra 400 til 4.000 kroner. Desuden ydede byens pengeinstitutter fra tid til anden gode tilskud. Endelig har ejendommen i Kirkestræde givet overskud på op til 1.000 kroner i visse år indtil 1967, herefter kun underskud.

Et vigtigt økonomisk tilskud kom som sagt hvert år fra venneskabet, hvis medlemstal i 1969 var på

80 personer og institutioner. Det normale kontingent var i 1965 blevet hævet til 10 kroner, og i 1971 øgedes det til 20 kroner om året.

Arrangementer for medlemmerne var der næsten ingen af i 1950'erne og 1960'erne. Derimod modtog selskabets medlemmer dels de tre nævnte publikationer, som Køge-Fonden selv udgav, dels Køge Turistforenings smukke lille skrift, som P. A. Klein havde forfattet i anledning af foreningens 50 års jubilæum. I vinteren 1968-1969 afholdt Køge-Fonden i samarbejde med Køge Museum en række foredrag om byhistorie og bygningsbevaring, desuden var der på generalforsamlingen forevisning af en film om bygningsbevaring i England. Et andet tilbud til Køge-Fondens Venner var at besøge de udstillinger, som byhistorisk arkiv arrangerede.

I løbet af 1960'erne havde der i

praksis udviklet sig en opgavefordeling i Køge-Fondens bestyrelse mellem forhenværende stadsskoleinspektør P. A. Klein, som fortrinsvis tog sig af ledelsen af Køge Byhistoriske Arkiv, og arkitekt Åge Madsen, som forestod de sager, der havde med bygningsbevaringsarbejdet at gøre.

I 1972 tog bestyrelsen konsekvensen af denne arbejdsfordeling og fik generalforsamlingen til at foretage en let revision af fondens statutter og venneskabets love. De sidstnævnte ændredes praktisk taget ikke. I Køge-Fondens statutter forblev de fleste paragraffer også uændrede.

Men i §5 nævnes, at der nu skal være to næstformænd. »Den ene næstformand vælges som repræsentant for bevaringsformålet og den anden som repræsentant for arkivformålet, idet de leder de to formåls aktive virke støttet af to aktivudvalg, hver bestående af mindst fem bestyrelsesmedlemmer«, desuden skal byarkivets daglige leder være medlem af arkivudvalget.

Disse statutter og love er de i dag gældende.

Ifølge Dagbladet, så har Køge-Fondens bestyrelse delt sig i to grupper, og heraf skal den ene gruppe tage sig af gamle bygningers begravelse

— Det er også det jeg siger, det havde været meget nemmere at brænde dem. . .

En morsom trykfejl i Dagbladets omtale af Køge-Fonden efter omstruktureringen gav anledning til denne karrikaturtegning i Køge-Egnen den 22. november 1973.

Fondens bygningsmæssige virke 1956-1970

Den næsten dvaleagtige periode efter Lavrids Engelstofts død i 1948 sluttede med stadsskoleinspektør P. A. Kleins valg til formand i december 1955. Ved samme lejlighed valgtes arkitekt Åge Madsen til næstformand.

Med hensyn til bygningsbevaringsarbejdet foretog Køge-Fonden sig ikke noget særlig iøjnefaldende i anden halvdel af 1950erne. Men i begyndelsen af 1960erne ydede man for eksempel tilskud til vedligeholdelse af Vestergade 16, lige som man hjalp med at skaffe støtte fra Carlsen-Langes Legatstiftelse til reparation af Smedegården, som var temmelig forfalden. Køge-Fonden arbejdede endda på en bevaringsplan omfattende hele Kirkestræde.

I anden halvdel af 1960erne havde Åge Madsen især opmærksomheden henvendt på bygningerne på Torvet, hvor Køge-Fonden i flere tilfælde opnåede at bevare tages og facaders oprindelige udseende.

Fondens muligheder for at følge sine overtalelsesforsøg op med penge blev væsentligt bedret, da Sparekassen i 1970 skænkede fonden 10.000 kroner til anvendelse som rentefrit byggelån for ejere af gamle huse i byen.

Som tidligere måtte Køge-Fonden imidlertid koncentrere sin økonomiske formåen om at passe sin egen

ejendom i Kirkestræde 8. I mange år kviede bestyrelsen sig ved at foretage større reparationsarbejder; i stedet overvejede den at afhænde huset. I 1968 så den sig dog nødsaget til gennemgribende at reparere kælderbjælkelaget for cirka 10.000 kroner.

To år senere måtte den istandsætte taget over sidefløjen for ikke mindre end 20.000 kroner. Men dette beløb udredede Carlsen-Lange i form af et rente- og afdragsfrit lån. Hermed — og med to interesserede bygningshåndværkere som nye lejere — var huset nødtørftigt sat i stand.

På den anden side havde reparationerne tæret så hårdt på fondens formue, at dens økonomi med formandens formulering var kommet i krise. Derfor så bestyrelsen ingen anden farbar udvej end at afhænde Kirkestræde 8, hvilket skete i 1974.

Byhistorisk arkiv i perioden fra 1952 til 1970

Med tildelingen af eget rum på rådhuset trådte arkivet trods alt ind i en ny æra. I de første år førte det dog en stille tilværelse, stadig med Carl Weber som arkivar.

Denne skrev beklagende til sin kollega i Fåborg om disse år på rådhuset. »Meget plads er der jo ikke. Ligeledes går det uhyre langsomt med at få samlet materiale sammen til arkivet. Så De ser, at det ene svarer til det andet. Køge har altid været en »død by« på de kulturelle områder. Befolkningen interesserer sig kun for fodbold og lignende ting«!

Endnu i august 1953 hidrørte 98 pct. eller 99 pct. af arkivets samlinger fra museet. Byhistorisk arkiv lå inde med 87 numre under personalafdelingen, 120 under stedsafdelingen og 71 numre under sagsafdelingen. Trods de helt fortvivlende pladsforhold måtte Carl Weber samme år efterkomme formand Høllingers anmodning om at rydde en af arkivhylderne, fordi »stadsingeniøren (Svend Laurentzius, der sad i Køge-Fondens bestyrelse) er kommet i pladsvanskeligheder og har spurgt, om der var mulighed for, at han kunne låne lidt plads i byarkivet«!

Weber følte efterhånden, at hans arbejde som byarkivar slet ikke blev støttet i tilstrækkelig grad. Da han ydermere fik afslag på fri telefon og

dernæst på et rimeligt honorar, fratrådte han jobbet.

Per 1. januar 1956 blev bibliotekar Anker Olsen byarkivar i stedet. Denne var særdeles energisk og gik i gang med en systematisk omordning af samlingerne samt med at føre tilvækstprotokol og udarbejde årsberetning. På denne tid omfattede samlingerne af egentlige arkivalier omkring 60 bind/pakker, foruden billeder og andre løsakter samt kartotekerne med henholdsvis topografiske, personalhistoriske og saglige registre. Anker Olsen var også aktiv inden for Sammenslutningen af Lokalhistoriske Arkiver, hvoraf Køge Byhistoriske Arkiv havde været medlem siden sammenslutningens start i 1949.

Imidlertid rejste Anker Olsen fra byen allerede i april 1958. Herefter overtog formand P. A. Klein den daglige ledelse af arkivet; denne havde siden 1954 været arkivets ansvarlige leder. Senere i 1958 tiltrådte sekretær Erik Jensen, der gik på pension fra gummifabrikken, som medarbejder i byarkivet. Hertil kom, at man samme år endelig kunne rykke ind i et lokale på 20 kvadratmeter på anden sal i det nyindrettede centralbibliotek i det tidligere alderdomshjem i Kirkestræde.

Hermed passerede Køge Byhistoriske Arkiv en milepæl i sin udvikling, idet man herefter kunne

Peter August Klein (1891-1980) ydede fra 1955 til 1977 en stor indsats som formand og bestyrelsesmedlem af Køge-Fonden. Navnlig var dog Køge Byhistoriske Arkiv hans hjertesag.

Klein voksede op på Lolland og i Fåborg. Som barn hadede han skolegangen med dens krav om arbejde, men ikke desto mindre blev han selv lærer i 1914. Herefter var han i en lang årrække ansat i Vordingborg, hvis byhistorie han skrev.

I 1947 kom Klein til Køge, hvor han virkede som inspektør ved Tøxens Skole og stadsskoleinspektør indtil 1961. Han var desuden forstander for Køge Handelsskole, medlem af Rotaryklubben og formand for Sønderjysk Forening for Køge og Omegn.

Her ses han fotograferet i 1975 med 1. årgang af Østsjællands Folkeblad fra 1876 i byarkivets magasinrum.

annoncere med en fast åbningstid for publikum, nemlig hver fredag mellem klokken 14:30 og 16. Personalet indledte også i 1959 en målrettet arkivalieindsamling ved henvendelse til byens 70 foreninger med opfordring til at aflevere udskrevne protokoller med videre — dog uden helt at opnå det ønskede resultat. Bedre held havde arkivet med billedindsamlinger fra privatpersoner.

Billederne udgjorde også grundstammen i de udstillinger, som Erik Jensen arrangerede i bibliotekets vestibule i efterårsferierne fra 1960 og fremefter. Blandt temaerne var skoleliv, Torvets huse og beboere, byfester 1938-1963, krigen i 1864. Fra 1965 fik det byhistoriske arkiv en udmærket aftale med byens to aviser om, at disse løbende afleverede deres mange pressefotos.

I arkivets arbejde lagde Klein og hans medarbejdere — fra 1962 tillige forhenværende postmester Søren Frier — stedse stor vægt på det personalhistoriske aspekt. Gennem byens presse henvendte man sig rutinemæssigt til offentligheden hvert kvartal med lister over historiske personer, som man manglede informationer om. Desuden kontaktedes efterkommerne direkte ved tilsendelse af standardiserede genealogiske spørgeskemaer.

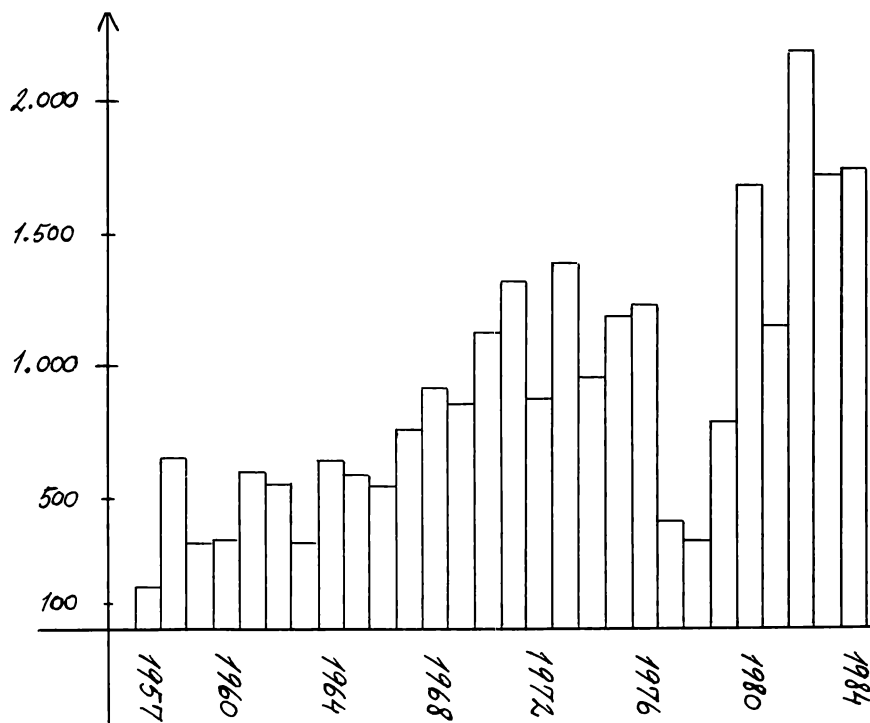
Et særligt problem var og blev dødsboer. Ofte er værdifuldt mate-

riale gået tabt ved, som Klein skriver i sin årsberetning for 1964, »at arvinger, der jo oftest tilhører den yngre generation, letsindigt kasserer billeder og dokumenter . . . Vi har ved stikprøver på lossepladsen konstateret, at der på denne kan findes materiale, ofte i miserabel stand, der burde være stillet til byarkivets rådighed«. Man ser for sig arkivets stab af aldrende gentlemen som veritable papirklusere på lossepladsen!

I 1961 modtog byarkivet to store værdifulde erindringsværker, hvis indhold blev registreret. Det drejede sig dels om Frederik Opffers memoirer på 400 sider om hans tid i Køge fra 1860erne til Første Verdenskrig. Dels var det dommerfuldmægtig Alfred S. Roepstorffs 600 sider med erindringer fra byen, hvortil kom en kasse med dokumenter fra rådhusets loft om hans virke i Køge fra 1895 til 1907.

Et andet stort projekt, arkivet stod for i 1960erne, var gennemregistreringen på kartotekskort af indholdet af Køge Avis siden 1851 og Østsjællands Folkeblad siden 1876. Dette gennemførtes som beskæftigelsesarbejde med økonomisk støtte fra Arbejdsministeriet.

For at gøre samlingerne lettere tilgængelige for publikum ændrede man i 1965 åbningstiden til hver formiddag fra klokken 10 til 11:30 mandag til fredag.

Køge Byhistoriske Arkivs årlige tilvækst af billeder siden 1957. Den relativt jævnt voksende tilgang har været nogenlunde tilsvarende for andre typer af arkivalier; de præcise antal for disse er imidlertid vanskeligere at fastslå.

Året efter omfattede arkivets samlinger eksempelvis over 6.000 billeder, foruden film og lydbåndoptagelser. Desuden var der alene i årene 1961-1966 fra skolevæsenet, forskellige foreninger og erhvervsvirksomheder tilgået byarkivet omkring 500 protokoller.

I arkivets personale udskiftedes Søren Frier i 1968 med pensioneret overlærer Axel T. Jensen. Erik Jensen døde i 1970. I disse år fungerede fru Stella Jensen som sekretær.

Alle de nævnte aktiviteter resulterede uundgåeligt i, at Køge Byhistoriske Arkiv allerede fra midten af 1960erne begyndte at få pladsman-

gel i kvistlokalet i biblioteksbygningen.

I første omgang klarede man situationen ved omordning af arkivalierne og ved udvidelse af reolerne. I 1969 var pladsproblemet imidlertid helt akut, og man måtte året efter bøde på situationen blandt andet ved at udskille 25 pakker arkivalier og overdrage disse til andre arkiver, hvor de rettelig hørte hjemme.

Byhistorisk arkiv i selvstændige lokaler siden 1970

Endelig i slutningen af 1970 kunne arkivet rykke over i større lokaler. I Kirkestræde 16, hvor tidligere Østsjællands Avis havde domicil, stillede kommunen nu en tre værelses lejlighed til disposition — sammen med 7.000 kroner til istandsættelse, 1.000 kroner til en længe savnet båndoptager samt forskelligt kontorinventar, som var blevet til overs ved kommunesammenlægningen tidligere samme år. I marts 1971 kunne medarbejderne præsentere de nye lokaliteter for offentligheden.

Ifølge P. A. Klein fik flytningen »en næsten revolutionerende virkning. Det, at vi flyttede ud af biblioteksbygningen, har givet publikum forståelsen af, at arkivet ikke er en del af biblioteket eller museet; men at det er en selvstændig virksomhed på linie med disse to institutioner. Besøgstallet er vokset, så der i de formiddagstimer, der er åbent, kun meget sjældent er en dag, uden at der er gæster med forskellige gøremål«.

Pladsen var imidlertid allerede efter et par år ved at blive særdeles trang i Kirkestræde 16. Dette blev aktualiseret, da arkivet i 1971 modtog 22 sække med papirer fra arkitekt Urban Kindbergs dødsbo, hovedsagelig bygningstegninger vedrørende Køge.

Efterhånden kunne arbejdskraft-

KØGE: Det byhistoriske arkiv er i fare for at blive en rodebutik, sagde arkivets leder, fhv. stadsskoleinspektør P. A. Klein på Køgefondens generalforsamling. Arkivets altoverskyggende problem er pladmangel, både for materiale, personale og studerende.

Køge Byhistoriske Arkivs leder, P. A. Klein, havde udmærkede forbindelser til Berlingske Tidende, som flere gange bragte arkivets personalhistoriske efterlysninger. Den 1. maj 1974 indeholdt avisen denne muntre tegning.

behovet knap dækkes af de frivillige, som alle arbejdede gratis og betragtede det hele som en spændende hobby. Det var derfor en kærkommen hjælp, da byrådet i 1971 bevilgede løn til en ugentlig kontorhjælp, foreløbig i tre timer om ugen. Fru Sonia Andersen har siden da bestridt dette arbejde. På nogenlunde samme tid så overlærer Axel Jensen sig ikke i stand til at fortsætte med at arbejde i byarkivet. Men fra 1. april 1972 tiltrådte tidli-

gere socialinspektør Helge Jensen i arkivet. Yderligere en daglig medarbejder var Poul Jensen.

Aktivitetsniveauet øgedes år for år. I 1973 skrev Køge Byhistoriske Arkiv således til cirka 165 foreninger og opfordrede til aflevering af disses protokoller, billeder og andre dokumenter. Samme år udsendtes en trykt formular til privatpersoner med en bøn om at afgive personalhistoriske oplysninger til brug for det lokalhistoriske arbejde. Herunder henvendte arkivet sig specielt til 70 personer i Ølseagle; men ikke en eneste derfra svarede.

På denne tid midt i 1970'erne bestod det daglige arbejde i byarkivet i registrering, klipping og arkivering af de lokale avisers indhold; mundtlig eller skriftlig kontakt med publikum; og identifikation af afbildede personer. Hertil kom hvert kvartal de personalhistoriske efterlysninger i pressen af en snes personer. Desuden afholdtes hvert år en udstilling af uidentificerede billeder; arkivalier, der hørte hjemme i andre arkiver, tilsendtes disse; og lederen udarbejdede årsberetning og statistik over byarkivets virksomhed.

Selv om mange vigtige opgaver trængte sig på, var problemet imidlertid, at der kun var plads til tre mennesker ad gangen i de små tætpakkede arkivlokaler. Så personalet måtte simpelthen arbejde i hold. En overgang havde Køge-Fonden håbet

at kunne få halvdelen af Steens Boder på Fændediget til arkivet, men dette glippede. Derimod lykkedes det endelig i sommeren 1975 at overtage det store facadelokale i Kirkestræde 14. Og året efter fik man indrettet et mørkekammer i sidebygningen.

I en del år arbejdede P. A. Klein løbende på at registrere og kopiere alle landets malerier med motiver fra Køge. Dette mundede i 1977 ud i hans publikation af »Køge med pen og pensel«, som gengav en række malerier med tilknyttede vers. Denne lille smukke bog, som blandt andre var støttet af Køge-Fondens, blev hurtigt udsolgt.

I 1977 nedlagde Klein sværdet efter 22 års arbejde i Køge-Fondens bestyrelse og Køge Byhistoriske Arkiv. Hans efterfølger i arkivet blev Helge Jensen, som ledede det indtil 1985. Denne opgjorde i februar 1978 byarkivets samlinger til at omfatte 5.132 bind/pakker/enkeltdokumenter, 15.873 billeder, 64 kort, 11 lydbåndoptagelser og 3 filmoptagelser. Hertil kom et håndbibliotek omfattende 1.441 trykte bøger.

I de seneste år har Køge Byhistoriske Arkiv oplevet en stadig vækst. Blandt andet har denne givet sig udslag i den omfattende indsamling af arbejdererindringer, der fandt sted i 1980, og som resulterede i, at 4.000 maskinskrevne sider erindringer nu opbevares i byarkivet.

Arkitekt Aage Madsen (født 1912) var formand for Køge-Fonden fra 1973 til 1982. Han begyndte som arkitekt i Køge i 1945, blev kompagnon med Otto Langballe og overtog nogle år senere firmaet. Aage Madsen har altid interesseret sig for byens æstetiske og historiske kvaliteter. Hans første større byggeri i Køge var Skovparken, senere blev det til en række offentlige byggerier, blandt andet Møllebo, krematoriet og den nye bygning til Køge Bibliotek i Kirkestræde, hvor det drejede sig om at indpasse den i det historiske miljø. Foruden i Køge-Fonden har Aage Madsen i mange år været aktiv blandt andet i Køge Museums bestyrelse, Køge Kunstforening, Køge Borger- og Håndværkerforening samt Køge Rotary Klub.

Etablering af Køge-Fondens Lånefond i 1976

Ved generalforsamlingen i 1971 nedsattes et tremandsudvalg, der havde til formål at agitere for tilgang af medlemmer til Køge-Fondens Venner.

Samtidig nedsattes et aktivudvalg bestående af agitationsudvalget suppleret med to af de øvrige bestyrelsesmedlemmer. Aktivudvalget skulle ved månedlige møder drøfte aktuelle spørgsmål inden for fondens virkefelt. Udvalget havde desuden til formål at udbrede kendskabet til Køge-Fonden og at styrke dens økonomi.

En af udvalgets første opgaver blev at behandle fondens eventuelle rolle i forbindelse med den ved tinglysning på ejendomme i bykernen iværksatte bestemmelse i bygningsvedtægtens §22. Denne omhandler bygningsmyndighedernes særlige beføjelse til at kontrollere ændringer i bebyggelsens ydre fremtræden, også i de tilfælde, hvor der ifølge bygningslovgivningen ikke kræves byggetilladelse. Denne bestemmelse var udtryk for kommunens interesse for at bevare den gamle bykerne.

I den anledning forventede Køge-Fonden, at der ville opstå et forøget behov for lånemidler til gennemførelse af de krav, som bystyret måtte stille over for den enkelte ejer. Da Køge-Fonden ikke af egne midler kunne tilgodese et sådant øget

Garvergården, Vestergade 7, er i dag en af de bedst bevarede bindingsværksgårde fra renæssancen i Køge. Forhuset med de smukke knægtformer og udskæringer er opført omkring 1600 eller kort før.

Forhuset og den lige så gamle og smukke sidebygning er nu fredet.

lånebehov, indledte aktivudvalget i 1971-1972 forhandlinger med kommunens udvalg for faste ejendomme om den fremtidige administration af §22-tinglysningerne. Ejendomsudvalget så med interesse på henvendelsen, og i de følgende par år drøftedes forskellige forslag.

Resultatet blev, at ejendomsudvalget indstillede til byrådet, at man fulgte den model, som var blevet anvendt i Åbenrå og Assens. Der skulle da oprettes en fond, hvor halvdelen af midlerne skulle skaffes ad privat vej, medens den anden halvdel skulle bestå af kommunale tilskud. Som fondens administrator pegede udvalget på Køge-Fonden.

Byrådet tiltrådte udvalgets indstilling. I maj 1976 oprettedes derfor Køge-Fondens Lånefond, der har til formål at yde lån til restaurering og vedligeholdelse af ejendomme, hvorpå der som følge af bygningsvedtægten for Køge købstad af 1963, §22, eller andre tilsvarende senere bestemmelser er tinglyst bestemmelser om byrådets godkendelse af bygningers ydre fremtræden. Lånefonden er en selvejende institution, hvis midler dels stammer fra private donatorer dels fra Køge kommune. Bidragene kan kun anvendes efter anbefaling fra Køge byråd i hvert enkelt tilfælde, og byrådet har ligeledes to ud af de fire pladser i lånefondens bestyrelse,

medens Køge-Fonden besætter de to øvrige.

Byrådet bevilgede samtidig 50.000 kroner, som ville blive overført til den nye lånefond i takt med størrelsen af de privat indsamlede midler. Også Køge-Fonden indskød 50.000 kroner, hvoraf de 20.000 kroner udgjordes af den bevilling, Carlsen-Langes Legatstiftelse oprindeligt havde givet til istandsættelse af Køge-Fondens ejendom i Kirkestræde 8. Da fonden imidlertid på grund af den økonomiske belastning, ejendommen udgjorde, havde afhændet denne i 1974, søgte og fik man i stedet tilladelse til at overføre pengene til lånefonden. Den nyoprettede lånefond begyndte således sin virksomhed med en kapital på 100.000 kroner.

For at gøre opmærksom på lånefondens eksistens arrangerede Køge-Fonden i samarbejde med Køge kommune i 1977 en udstilling i Køge-Galleriets lokaler. Det var Miljøstyrelsens vandreudstilling, »Bevar mig vel«, som til formålet blev suppleret med en serie plancher om lokale bevarings- og miljøforhold.

De første år var der dog lidt stille omkring lånefonden. Men da Køge-Fonden udvidede sine aktiviteter i begyndelsen af 1980'erne, blev der også brug for lånefondens midler. En af de største opgaver for lånefonden har været at medvirke til den

omfattende restaurering af Køge-Fondens tidligere ejendom, Kirkestræde 8. Denne fremstår ved 50 års jubilæet som et smukt eksempel på vellykket bygningsbevaring.

Steens Boder

Den opgave, der vel nok blev brugt flest kræfter på i disse år, var imidlertid kampen for at bevare Steens Boder.

Rådmand Mogens Steens Boder var en fattigstiftelse, der ifølge fundatsen blev grundlagt i 1523. Stiftelsen lå oprindelig i Vestergade langs kirkegårdens nordside, men blev revet ned i 1857. Magistraten havde nemlig året før ladet opføre de nye Steens Boder, som blev placeret Fændediget 2. Boligerne blev herefter reserveret gamle værdige trængende folk, der kunne klare sig selv uden egentlig fattighjælp.

Fra flere sider betragtedes bygningen fra 1856 efterhånden som uegnet til at opfylde sit formål, og i 1971 besluttede byrådet at nedrive Steens Boder.

Foranlediget heraf henstillede Køge-Fonden til bystyret, at bygningen blev bevaret, og samtidig bad man Selskabet for Bygnings- og Landskabskultur om at støtte aktionen. Dette resulterede i, at selskabets formand, professor Palle Suenson, rettede henvendelse til byrådet og fik lejlighed til over for

Steens Boder, som var opført i 1856, havde rummet boliger for tolv par gamle værdige trængende. Selv om den over hundrede år gamle bygning ikke mere egnede sig til sit oprindelige formål, ønskede Køge-

Fonden at bevare den. Men som det fremgår af billedet fra april 1972, lykkedes det ikke.

rådet nærmere at redegøre for selskabets arbejde og dets intentioner med at bevare Steens Boder. Derpå meddelte byrådet i oktober 1971 professor Suenson, at man ville give en frist på to måneder til udarbejdelse af forslag til bygningens bevarelse i overensstemmelse med de tanker, der i byplanmæssig henseende var for området.

Køge-Fondens aktivudvalg gik nu i gang med et større arbejde, som gik ud på først at registrere bygningens udseende og fysiske tilstand og derefter at fremsætte en række forslag til anvendelse af bygningen. Der blev foretaget en beskrivelse og opmåling af bygningen, og på grundlag heraf udarbejdedes planer for en hovedrestauration uden hensyn til en konkret benyttelse.

Herefter skitserede udvalget i alt 10 forskellige anvendelsesmuligheder, der alle var ledsaget af funktionsbeskrivelse og funktionsoverslag. Bygningen tænkte anvendt som studiemagasin for Køge Museum, eventuelt i fællesskab med Køge Byhistoriske Arkiv, som galleri, antikvitetscafé, møde- og klubhus, kreativitetshus, fritidshjem, kollegium eller sømandshjem. For tre af de fremsatte forslag blev der endvidere opstillet finansieringsplaner og -overslag. Det drejede sig om forslagene vedrørende studiemagasin, antikvitetscafé og fritidshjem.

Det var et imponerende arbejde,

der var præsteret. Og Køge-Fondens formand, arkitekt Åge Madsen, udtalte på den efterfølgende generalforsamling: »Det vil ikke være at gå nogen for nær, når jeg i særlig grad må fremhæve og takke arkitekt Karsten Vibild for hans store og energiske indsats ved såvel dette materiales udarbejdelse som ved udfærdigelsen af det tidligere omtalte arbejdsnotat i forbindelse med §22-tinglysningerne«.

Det omfattende materiale vedrørende Steens Boder blev af Selskabet for Bygnings- og Landskabskultur sendt til byrådet i december 1971. Samtidig gav selskabet udtryk for et ønske om videre drøftelser og oplyste, at det var indstillet på at gå aktivt ind i sagen.

Dette førte til forhandlinger mellem de to bevaringsforeninger og byrådets økonomiudvalg i februar 1972. Foreningerne gav her udtryk for, at de var indstillet på at overtage Steens Boder ved et lejemål over et nærmere bestemt antal år og at fremleje bygningen til en eller anden form for udadvendt virksomhed.

Skønt byrådet anerkendte Køge-Fondens store arbejde for sagen, vedtog flertallet at fastholde den oprindelige plan om rekreativt område på grunden.

I Køge-Fonden var der naturligvis stor skuffelse over sagens udfald; men om ikke andet havde den dog

givet fonden en ikke ringe publicity og en del sympatitilkendegivelser.

Køge byråd opfordrede da også til et videre samarbejde i sin meddelelse om sagens afgørelse: »Byrådet finder imidlertid anledning til at takke såvel selskabet som Køge-Fonden for den interesse, man har vist sagen, og håber, at det samarbejde og de forhandlinger, der har været etableret i denne sag, må kunne fortsætte i andre sager, som måtte opstå«.

Disse smukke ord blev til virkelighed ved dannelsen af Køge-Fondens Lånefond, lige som de er blevet det flere gange siden.

De seneste års udvikling

I årene efter kampagnen for at bevare Steens Boder blev der lidt stille omkring Køge-Fonden, da det naturligvis var vanskeligt at opretholde samme høje aktivitetsniveau. Men i begyndelsen af 1980'erne var der atter samlet kræfter til at udvide virksomheden.

Køge-Fondens hovedaktiviteter er stadig samlet omkring bygningsbevaringen og byarkivet, og der er blevet taget initiativ til et mere udadvendt arbejde for at gøre opmærksom på fondens eksistens. Med dette formål præsenterede fonden i marts 1984 to nye foldere om henholdsvis bygningsbevaringsarbejdet og arkivvirksomheden. Disse skulle ligge fremme på rådhuset, biblioteket, pengeinstitutterne og andre steder.

På Køge Byhistoriske Arkiv havde der siden lokaleudvidelsen i 1975 været tale om forøget aktivitet. Trods ihærdige anstrengelser var det svært at følge med for den faste stab af frivillige medarbejdere. Desuden var det gamle pladsproblem igen ved at trænge sig på, efterhånden som materialet voksede i omfang.

Ved sin tiltræden som formand for Køge-Fonden i 1982 gav arkivar i Rigsarkivet, Hans Sode-Madsen, udtryk for, at det blev nødvendigt med en fastansat faguddannet leder, da den frivillige arbejdskraft ikke

I 1975 kunne Køge Byhistoriske Arkiv indvie sine nye lokaler i Kirkestræde 14. Udvidelsen betød en fordobling af byarkivets areal. Billedet viser det faste personale ved indvielsen (fra venstre): Ernst Petersen, Poul Jensen, Sonia Andersen, Helge Jensen og P. A. Klein.

mere kunne overkomme det store arbejdspress. Der blev derfor indledt forhandlinger med Køge kommune om forskellige løsninger på problemet. Bystyret så med stor velvilje på sagen, og resultatet blev en samlet løsning for de tre lokalhistoriske arkiver i kommunen.

Køge-Fonden indledte i 1984 et samarbejde med arkiverne i Herfølge-Sædder og Højelse om ansættelse

af en arkivar. Dette samarbejde førte til, at Køge-Fonden ved sin nuværende formand, arkitekt Niels Munk, den 1. oktober 1985 kunne ansætte cand.mag. Birte Broch som leder af de lokalhistoriske arkiver i Køge kommune. En af de første arbejdsopgaver har været at udarbejde dette jubilæumshæfte om Køge-Fonden.

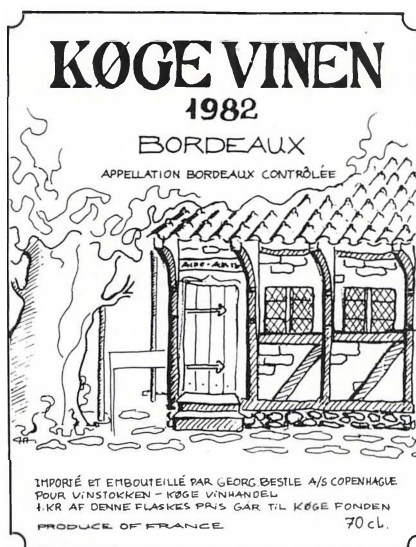
Den frivillige arbejdskraft udgør

stadig et vigtigt element i byarkivets virksomhed. Foruden den daglige leder består Køge Byhistoriske Arkivs faste personale i 1986 af Helge Jensen, Ernst Petersen, Albert Kjeldsteen, Helmer Egelund, Hans Reersø og Sonia Andersen, der er ansat som sekretær 5 timer ugentligt.

Det er hensigten i højere grad at gøre arkivet til en opsøgende og uadvendt institution, ligesom registrerings- og arkiveringssystemet står foran en modernisering. Det store problem er imidlertid nu som tidligere, at arkivet er ved at vokse ud af sine lokaler, hvilket hæmmer en forsvarlig opbevaring af materialet og vanskeliggør nye større initiativer.

I de senere år er der ligeledes kommet gang i bevaringsarbejdet. Samtidig med folderen om Køge-Fondens bygningsbevaringsformål blev der udarbejdet en trykt ansøgningsformular til lånefonden for at lette arbejdet både for ansøgerne og det behandelende udvalg ved tilde-
ling af støtte.

I den første halvdel af 1980'erne er der således blevet bevilget støtte til flere større og mindre bevaringsarbejder i den gamle bykerne. I 1984 blev eksempelvis ydet støtte til restaurering af kvist i taget på Nørregade 8, til facaderestaurering af gammelt bindingsværk i Nyportstræde 30, til restaurering af vin-

I 1985 lancerede Vinstokken, Torvet 18, Køgevinen. Denne er en dejlig bordeaux af årgang 1982. For hver solgt flaske går der 1 krone i Køge-Fondens kasse. Etiketten her er udformet af den unge kunstner Camilla Andersen fra Køge.

duer, døre og kvist i Nyportstræde 8 og til facaderestaurering af Torvet 4.

Lånefondens økonomi blev væsentligt forbedret, da byrådet vedtog, at der i 1985 skulle afsættes et større beløb som støtte til lånefonden til gengæld for de midler, fonden selv indsamler ad privat vej.

For at indsamle yderligere midler og udbrede kendskabet til Køge-Fonden har man taget nye initiativer, herunder salg af Køgekort og

Køgevin. Arkitekt Karsten Vibild har tegnet to smukke kort, hvor motiverne er en husrække henholdsvis på Torvet og i Brogade. Kortene forhandles i boghandler, kiosker, på turistkontoret og i byarkivet. Desuden har fonden i samarbejde med Vinstokken på Torvet ladet fremstille en særlig Køgevin, hvor 1 krone af hver flaskes pris går til Køge-Fonden.

Køge-Fondens virksomhed i de forløbne 50 år har betydet et vigtigt bidrag til bevaring af det gamle Køges huse og arkivalier, således at Lavrids Engelstofts ideer om at fastholde det moderne samfunds historiske rødder har båret frugt.

Fondens aktiviteter havde imidlertid ikke været mulige uden de mange større og små bidrag, som er ydet af institutioner, firmaer og enkeltpersoner. De to store og trofaste bidragsydere gennem alle årene har været Carlsen-Langes Legatstiftelse og Køge kommune, hvor fonden altid har mødt stor velvilje.

Køge-Fonden vil gerne benytte 50 års jubilæet til at sige alle tak for hjælpen og udtrykke ønsket om et godt samarbejde også i fremtiden.

Køge-Fonden — Køge-Fondens Venner — Køge-Fondens Lånefond
i januar 1986.

Køge-Fondens bestyrelse

Forretningsudvalget:	
Arkitekt Niels Munk	formand
arkitekt Karsten Vibild	næstformand (bevaring)
fhv. direktør Ejnar Svarre	næstformand (arkiv)
fhv. bankdirektør Knud Larsen	kasserer
assistent Sonia Andersen	sekretær
øvrige bestyrelsesmedlemmer:	
borgmester Jørgen Jørgensen	udpeget af byrådet
kreditchef Axel Gundlach	udpeget af byrådet
museumsinspektør Gerd Neubert	udpeget af Foreningen til gamle Bygningers Bevaring
arkitekt Kurt Rosenkrans Høyer	udpeget af Det særlige Bygningssyn
fhv. socialinspektør Helge Jensen	
arkitekt Åge Madsen	
museumsinspektør Helge Nielsen	
redaktør Eva Pedersen	
fotograf Hans Reersø	
malermester Werner Sonne	

Køge-Fondens Venners bestyrelse

Arkitekt Niels Munk	formand
fhv. bankdirektør Knud Larsen	kasserer
cand.merc. Henrik Bencke	
fhv. kommunaldirektør Frede Jensen	
fotograf Hans Reersø	

Køge-Fondens Lånefonds bestyrelse

Arkitekt Karsten Vibild	formand
fhv. bankdirektør Knud Larsen	kasserer
borgmester Jørgen Jørgensen	udpeget af byrådet
kreditchef Axel Gundlach	udpeget af byrådet

KØGE-FONDEN

OPRETTET 29. JAN. 1936